

Eksamensbesvarelse i arkeologi grunnfag
med oppgavetekst:

**”BOSETNINGSUTVIKLINGA I LENVIK KOMMUNE I
FØRHISTORISK TID SETT I ET NORDNORSK
PERSPEKTIV.**

**VURDER SPESIELT PROBLEMER KNYTTET TIL FUNNMATERIALETS
SPREDNING TIL ULIKE ØKOLOGISKE SONER.”**

AV

KÅRE RAUØ

FINNSNES VÅREN 1982.

1.	INNLEDNING	
1.1.	Undersøkelsesområdet	3
1.2.	Bosetningsbegrepet	4
2.	DE NATURGITTE FORUTSETNINGER	5
2.1.	Beliggenhet og utstrekning	5
2.2.	Geologi og jordsmonn	7
2.3.	Jordbruksvilkårene	8
2.4.	Temperaturforhold	9
2.5.	Andre værobservasjoner	11
2.6.	Det førhistoriske landskap	12
3.	DE ØKOLOGISKE SONER	14
4.	DET ARKEOLOGISKE MATERIALET	16
4.1.	Steinaldermaterialet	16
4.2.	Boplassene og deres distribusjon	18
4.3.	Boplassenes fordeling innenfor de økologiske soner	20
4.4.	Jernaldermaterialet	24
4.5.	Boplassene og deres distribusjon	24
4.6.	Boplassenes fordeling innenfor de økologiske soner	26
4.7.	Gårdshaugsmaterialet	33
4.8.	Gårdshaugene og deres distribusjon	33
4.9.	Gårdshaugenes fordeling innenfor de økologiske soner	37
5.	BOSETNINGSUTVIKLING OG KRONOLOGI.	40
6.	DET NORDNORSKE PERSPEKTIV	42
6.1.	Oppsummering	42
6.2.	Bosetningsmønstrer i Lenvik i nordnorsk perspektiv	43
6.2.1.	Yngre steinalder	44
6.2.2.	Jernalder	45
6.2.3.	Middelalderen	49
7.	OPPSUMMERING-AVSLUTNING	50
8.	APPENDIKS	51

1. INNLEDNING.

1.1. Undersøkellesområdet.

Lenvik kommune er den administrative betegnelse på et geografisk område som i sør strekker seg fra 69° 09' til 69° 36' NB, og fra vest 17° 28' til 18° 30' ØL, og avgrenses av kommunene Målselv og Sørreisa på fastlandet, og Berg og Tranøy på Senja-sida. Kommunegrensene rammer inn et område som har et flateinnhold på 892 km², og et innbyggertall på ca. 11.200. Det er i alt 123 matrikelgårder og mer enn 5.500 bruk i kommunen. Lenvik er topografisk delt av Gisundet, som skiller fastlandsdelen fra Senja-delen.

Da det kommunale selvstyret ble innført i 1837, ble kommuneinndelinga basert på den kirkelige inndeling idet hvert prestegjeld ble bestemt å skulle utgjøre et formannskapsdistrikt. Lenvik hadde da eksistert som eget prestegjeld fra 1759, og navnet ble dermed applisert på kommunen eller herredet som det den gang het. Prestegjeldet på sin side, hadde sitt navn fra nåværende gnr. 36 Lenvik, som siden middelalderen hadde vært kirkested og åndelig sentrum for den nordligste bosetning av ”bumenn” på fastlandet og øyene.

Det er i dette geografiske området jeg i denne besvarelsen skal gå inn i, og på grunnlag av det arkeologiske materiale herfra gi en beskrivelse av bosetningsutviklinga i forhistorisk tid. Det bilde som framkommer, vil samtidig bli sammenholdt med hva vi generelt vet om nordnorsk bosetningshistorie i samme tidsrom. Det vil videre bli lagt vekt på å forklare kvantitative forskjeller i bosetningsmønstret i de ulike økologiske soner.

Der hvor det lokale materialet er så mangelfullt eller av en slik karakter at det i liten grad gir svar på de spørsmål en søker svar på, vil generelle slutninger i større og mindre grad bli overført til mine problemstillinger. Likedan vil det være nødvendig å trekke inn resultater av arkeologiske undersøkelser fra andre geografiske områder i Nord-Norge i den grad disse kan sies å være analoge.

Denne løsningsmodell har sine åpenbare svakheter, og vil kun bli brukt i den grad det er tjenelig for å kaste lys over de problemstillinger som er reist. Jeg har dessuten tatt i bruk historisk retrospektiv metode der hvor jeg har kunne anvende den.

1.2. Bosetningsbegrepet.

Bosetningsbegrepet er ikke entydig. Det brukes ofte om alle situasjoner hvor mennesker slår seg ned i et område for kortere eller lengre tid. Imidlertid synes det etter dagens forståelse av begrepet å være konstituerende for det å sette bo at oppholdet skal strekke seg over et viss tidsrom, og ha et anstrøk av en noenlunde permanent situasjon for de mennesker som bosetter seg. Dette inntrykket synes å forsterkes gjennom etymologien i og med at den indoeuropeiske rot til ordet bl.a. har betydningen ”å plante”. Likedan er det gml. norske ordet for bosted av permanent karakter, knyttet til gården, ”byr” som direkte er avledet av ”bua” dvs. å bo. Den person som ble ”buandi” fikk karakteristisk nok betegnelsen bonde, som en motsetning til en ervervssituasjon som krevde at folk stadig var på flyttefot. Det kan derfor synes som om bosetningsbegrepet logisk tilhører en agrarisk økonomi mer enn halvnomadisk jakt og fangstøkonomi.

Imidlertid har vi bruk for å kunne karakterisere det ikke-agrare steinaldermenneskets oppholdsform, og det er derfor blitt vanlig i norsk språkbruk å nytte ordet bo for å karakterisere alle former for det at mennesker slår seg til i et område for lenger eller kortere tid.

Når jeg i denne undersøkelsen skal beskrive bosetningsutviklinga slik den trer fram gjennom de materielle manifestasjoner, må begrepet nærmest være synonymt med ”tilstedeværelsen av mennesker i et gitt område”. Dette har også sammenheng med at lenvikmaterialet er av en slik karakter at det ofte bare kan bekrefte tilstedeværelsen, og i liten grad si noe om lengden av den. Jeg blir derfor å følge den regel at selv om et funn ikke oppfyller kravet til å kunne karakteriseres som et boplassfunn, dvs. at funnmaterialet er akkumulert gjennom gjentatt bruk, vil det bli registrert som en manifestasjon på menneskelig tilstedeværelse. Såkalte løsfunn blir i denne sammenheng derfor av samme verdi som akkumulerte og sluttede funn.

Hvorvidt denne framgangsmaten reduserer graden av sannhetsinnhold i det bosetningsbilde som tegner seg, skal ikke diskuteres her. Imidlertid er jeg fullstendig klar over hvilken feilkilde løsfunnene kan representere i denne sammenheng. Samtidig er det også klart at boplassmaterialet fra Lenvik er underrepresentert, og derfor ikke gir den hele og fulle sannhet om besetning og bosetningsutvikling i området.

2. De naturgitte forutsetninger.

Menneskers livsmønster bestemmes i siste instans av temperatur, nedbør og jordsmonn, som igjen bestemmer vegetasjon og dyreliv. Disse tre momenter er med på å forme alle kulturer, selv om de er mer vesentlig for jordbrukere og jegere enn for folk som lever av fiske og sjøfangst (Christensen 1973:1). For den siste kategori av erverv vil mengden av planteplankton, havstrømmer og topografiske forhold undervanns være faktorer som påvirker mengden av utnyttbar biomasse.

For bedre å kunne forstå bosetningsutviklinga i Lenvik, vil det være nødvendig å gi en beskrivelse av det vi kan kalle det økologiske miljø, dvs. de fysiske omgivelser for det som menneskene i området har basert sin tilværelse på. Men liksom dyr og mennesker er avhengige av visse fysiske faktorer i sin tilværelse, vil også menneskene måtte sette visse krav til omgivelsene som kan kalles sekundære vis a' vis det å opprettholde liv. I en valgsituasjon må vi anta at mennesker vil preferere boplassområder som i sum gir de beste levevilkår.

Samtidig som denne beskrivelse redegjør for hvilke naturressurser vi kan tenke oss at folk har utnyttet i de forskjellige perioder av forhistorien, vil en gjennom den topografiske beskrivelsen få et inntrykk av hvilke områder som i sum gir de beste levevilkår.

2.1. Beliggenhet og utstrekning.

De nordvestligste gårdene i Lenvik ligger vendt ut mot Norskehavet opp mot 69° 36' NB, godt gjemt inne i fjordene som strekker seg NNV-SSØ. Omtrent all bosetning er her som i store deler av kommunen samlet på strandflatene og bakkene langs sjøen. Det er et værhardt og barsk land som setter store krav til menneskene som bebor det. Naturlig nok finner vi her værboetning, og den kan vi følge tilbake til de rike fiskeårene på 14-1500-tallet. Her ute var det folk i senmiddelalderen fikk oppleve rene klondykestemningen som en følge av store fiskeforekomster og godt bytteforhold mellom fisk og korn, og her er det også at kommunen i dag får store skatteinntekter fra ei fiskeribefolkning. Utenfor de bratte næringene på Senja-kysten, ligger de store og fiskerike bankene Svensgrunnen og Malangsgrunnen som skreien årvisst stør opp mot for å gyte, og som også har stasjonære stammer av torsk og sei. Ute i Malangsgapet eller

Havsauget som de gamle sier, har det alltid vært et seihav som folk i sommersesongen har kunne skatte, og de har alltid visst å kunne hente opp av havet det som havet til enhver tid har kunne tilby.

Gjennom eldre historiske kilder vet vi hvordan folk fra innlandet har søkt ut til kysten i sesongene etter torsk, lange, kveite og sei, noe som bl.a. har nedfelt seg i Petter Dass' berømte utsagn om vinterreklingen fra Senja. Men her er også andre herligheter som folk har visst å nytte, noe som kommer til uttrykk ved fastsetting av gårdsskylda, hvor det kan hete: "ligger til kobbeveide" og "haver egg og duunvær". Skattetakstene nevner ellers flere "hlotir og hlunnendi" som har vært med på å øke bygselavgifta, og som gir et inntrykk av mangfoldet i næringsgrunnlaget.

G.P. Bloms reiseskildring fra 1827 gir en beskrivelse av ytterkysten av Senja som vi også må si gjelder for det nordligste området i Lenvik kommune. Om Senjas vestkyst heter det at det er: "En farlig Søkyst, hvor det paa Miiles Distance ikke er muligt at lande med Baad, smaa Jordflekker mellem Fjeldene, et raat og for Vegetationen ugunstigt Klimat tilbyde Beboerne kun Lidt af Livets Goder og Behageligheder, men mange av dets Mangler og Farer".(G.P. Blom 1827:82).

Forflytter vi oss fra "den farlige Søkyst" innover Malangen til Rødberget hvor Gisundet åpner seg, har vi ikke reist mer enn 2 1/2 sjømil i sydøstlig retning. Imidlertid er dette nok til å møte et landskap som er svært forskjellig fra ytterkysten, noe mange reisende på 1800-tallet har bemerket i sine reisebeskrivelser. A. de Capell Brooke sier om landskapet langs Gisundet: "*The change in the appearance of the country we were now in was as surprising as it was delightful. The mountains, not inferior in hight to those we had left behind in Salten, far exceeded them in luxuriancy of vegetation. Trees again made their appearance; and forest of birch and aspen swept down the steep sides to the water's edge*".(A. de Capell Brooke 1823:190-91).

P.A. Blom følger opp dette inntrykket med: "...men endnu smukkere finder man det saakaldte Giesund, fra Vaagsfjorden til Giebostad, hvor Øiet neppe kan fæste sig paa nogen Plet, uden at opdage Natur-Skjønhed".(G.P.Blom 1827:80). Avslutter vi med Jens Kraft utsagn skulle vel begeret være fullt: "*Af de talrige herværende Sunde er især Gisundet, der for en Deel adskiller Senjen-Øe fra Fastlandet, bekjent af sine smukke Omgivelser*".(J. Kraft 1835:453).

Det som synes å ha gjort så sterkt inntrykk på disse ”geografer”, er hva vi kan kalle for storheten og variasjonen i landskapet, med frodige skoger og grønne, fruktbare ller i kontrast til de høye, nakne fjelltoppene.

Selve Gisundet har flere innsnevninger hvor det dannes sterke strømmer, og hvor dyrelivet derav er ekstra frodig. Noen av disse strendene har helt opp til 1920-tallet vært gunstige overfartssteder for reinflyttinga, og har sikkert hatt en slags ”brufunksjon” for ville reinsdyr før den intensive reinnomadisme tok til. Langs Gisundets strender ligger de gårdene som vi kan følge lengst tilbake i de historiske kilder. Flere av dem har vært gode gårder etter landskyldstørrelsen å dømme, men lokaliseringa til havkanten tyder på at den nordnorske ”kulturdualisme” i erverv i stor grad har gjort seg gjeldende her og. De er alle å regne som marginalgårder i korndyrkningssammenheng i hvert fall med atlantisk klima, og tiendelistene viser at korntiende fra Lenvik-bygdene var en usikker inntektskilde for kirke og prest.

Flere av gårdene lå øde etter Svartedauen, men ble tatt opp straks etter at nedgangen i fiskeriene tok til i andre halvdel av 1500-tallet. Da merker vi den tendens i bosetningsmønstrer som Petter Dass på 1600-tallet har sett med hensyn til nyridding i fjordbotnene, og som han beskriver således: *”Fjorden er meget bebygget for tæt. Forproppet, forstoppet, aldeles besæt. Med flere, enn Jorden er mæktig”*.(Dass, P. 1980:77).

Dette fører oss opp til markegårdene som ble ryddet på 17 og 1800-tallet da det ikke lenger var ledig jord ved kysten, og et økende antall mennesker som søkte sitt utkomme av jorda. Disse innlandsgårdene har i noen tilfeller samiske rydningsmenn, og i andre innvandret folk fra dalstrøk sørpå. De har ofte tilknytning til vassdrag. Følger vi Rossfjordvassdraget ut mot kysten til Malangen, finner vi også her gårder fra tidlig historisk tid. Rossfjordbygdene er kjent som de virkelig gode jordbruksgårder i kommunen.

2.2. Geologi og jordsmonn.

Lenvik kommune ligger i den kaledonske foldningssonen som vi i Norge kan følge gjennom landet fra Rogaland til Finnmark. Berggrunnen domineres av kambro-siluriske sedimenter, ofte omdannet til glimmerskifer og krystalinsk kalkstein. På fastlandssiden, fra Aglappen til Øyjord, finnes det mest glimmerskifer. Berggrunnen har dessuten

innslag av granitt, kalkstein og kvartsitt. Fra sørste gården på Senjasida, Solberg, strekker glimmerskiferen seg nedover mot Skognes. Derfra er det hovedsaklig granitt av grunnfjellstypen.

De kambro-silurske sedimentbergarter eller metamorfe bergarter av denne type, har gitt grunnlag for et allsidig og fruktbart jordsmonn. Utvilsomt må den rike vegetasjonen og etter forholdene gode jordbruksbygdene i Lenvik ha sin forklaring i berggrunnen. I samme retning har det virket at bosetningsområdene ligger under den marine grense, og har avleiringer avsatt i sjøen som oversvømmet "hattebremmen" da havet steg etter siste istid. Når så flere vekstfaktorer korrelerer, gir dette en forholdsvis rik vegetasjon i utmarka og ganske gode muligheter for oppdyrking av områder til jordbruksformål, spesielt opp til det høyeste havnivå som har vært etter siste istid.

Strandlinjer og strandterasser som viser eldre havnivåer er det flere plasser i Lenvik. Den marine grense varierer fra indre til ytre strøk med 50-55 m i øst, 50 m i Gisundet og 63 m utenfor Botnhamn. I forhold til dagens havnivå, som forøvrig var det samme for ca. 12.000 år siden da isavsmeltinga var slutt, er det beregnet en landhevning på ca. 30 m siden ca. 3.000 f.Kr., midt i yngre steinalder var landskapet 15 m lavere, i folkevandringstid 3 1/2 m og i vikingetid 1 1/2 m. Alle tall refererer til Gisundområdet, og kan ikke uten justeringer anvendes på andre områder i kommunen. Generelt kan man si at landhevningen har vært sterkere jo lenger mot øst en kommer inn mot isens kjerneområde. I Lenvik ser det ut som om vi kan beregne denne forskjell i landhevning mellom vest og øst til ca. 50 cm pr. kilometer.

2.3. Jordbruksvilkårene.

"I Senjen man nogensteds pløier og saar, Dog vil dem Afvæksten ei lykkes hvert Aar, Thi Kulden der meget regjærer." Slik forklarer Petter Dass fiskerbøndenes avhengighet av dyrkjøpt korn fra Bergen. Et noe annet inntrykk av forholdene får en av Lars Bings beskrivelse, hvor det heter: *"På denne Øe (Senja) ere skønne Korn-Jorder og fede Græsgange."* (L.H. Bing 1796:592).

For jordbruk eller planteproduksjon er jordsmonn, nedbør, lys og varme regnet for å være de viktigste vekstfaktorer. Særlig i eldre tid uten kjennskap til jordkultur og riktig gjødsling må samspeillet mellom disse faktorer ha hatt avgjørende betydning for hvor det kunne utvikle seg jordbruk. Både teknologisk og bruksmessig må en kunne si at

jordbruksnæringa fram til ”hamskiftet” på slutten av 1800-tallet ha vært utpreget statisk. Det var først etter utskiftningen etter 1821 at vi kan si å ha fått et framskritt av betydning for jordbruket i Nord-Norge.

Foruten tidvis svikt i en eller flere av vekstfaktorene, har vi vitnesbyrd om manglende teknologisk innsikt i bruk av jorda. Selv om Carl Fr. Didriks utsagn om denne mangelen er preget av nedlatenhet, er det grunn til å tro av det avspeiler sider ved sanneten. Under avsnittet ”Ved Gisundet og Dyrøysundet” heter det bl. a. i hans bok: *”Engene ligger mosegrodd og vannsyk, og noen skinnmagre kubeist sleper seg bortover den. Grave en grøft for å lede bort vannet har jeg aldri sett noen gjøre her oppe. Følgelig avles det lite høy, og buskapen må for en stor del fores med tang og fisk”*.(C.F. Dirik 1869:122). På grunn av manglende grøfting kan en regne med at det i eldre tid jamt over var kaldere og dermed senere jord, noe som reduserte vekstmulighetene i strøk der varmfaktoren på forhånd var en minimumsfaktor. På grunn av manglende teknologi og kunnskap om jordforbedring, ble det de naturgitte vilkår som ble bestemmende for lokalisering av jordbruksgårder, eller i det minste gårder hvor åkerbruket gikk inn som en del av den totale økonomi.

2.4. Temperaturforhold.

For planteveksten er temperaturen i vekstesesongen avgjørende, og har vært vanlig å bruke gjennomsnittstemperaturen for de fire månedene juni til september som målestokk.

Nedenforstående tabell viser månedsnormalene for Andenes og Gibostad for en tiårsperiode. Materialet er uhyre svakt til å trekke vidtgående slutninger av, men bidrar dog med et inntrykk av hvordan månedsnormalene kan ligge.

	Andenes	Gibostad
Januar	- 1.0	- 3.6
Februar	- 1.8	-3.9
Mars	- 1.1	2.8
April	1.3	0.5
Mai	4.4	4.0
Juni	7.7	8.3
Juli	10.5	12.1

August	10.5	11.4
September	7.7	7.2
Oktober	3.6	1.9
November	0.9	- 1.5
Desember	-0.9	- 3.4

Tallene viser at vi kan regne med en middeltemperatur på nesten 10° i vekstmånedene, og en årstemperatur på nesten 3° i Gisundområdet. Det må understrekes at dette er middel-temperaturer, noe som betinger verdier som er større eller mindre enn normale. En annen og vel bedre metode til å varmebehovet er å bruke den varmesum, målt i døgngader, som trengs i vekstida. Går vi ut fra at Lenvik har en vekstid på 120 døgn (Andenes har 121, og omtrent samme gjennomsnittstemp. i vekstida), vil vi med en middeltemperatur på 10° få 1200 døgngader.

Det er beregnet at de tidligste byggsorter krever ca. 1160 døgngader (Fløyabygg) fram til modning, thersebygg krever 1274, Aspelundbygg 1320 og Gullbygg 1420 døgngader. En ser av dette at med de vekstfaktorer som innfluerer på modninga, og hvorav en del må kunne sies å være høyst variable, skal det små avvik til før kornhøsten i Lenvikbygdene slår feil.

Nedenforstående døgngradkart viser en variasjon i antall døgngader fra ytterkyst til innland, med 1200 for bygdene nordligst på Senja til 1325 døgngader i de indre strøk.

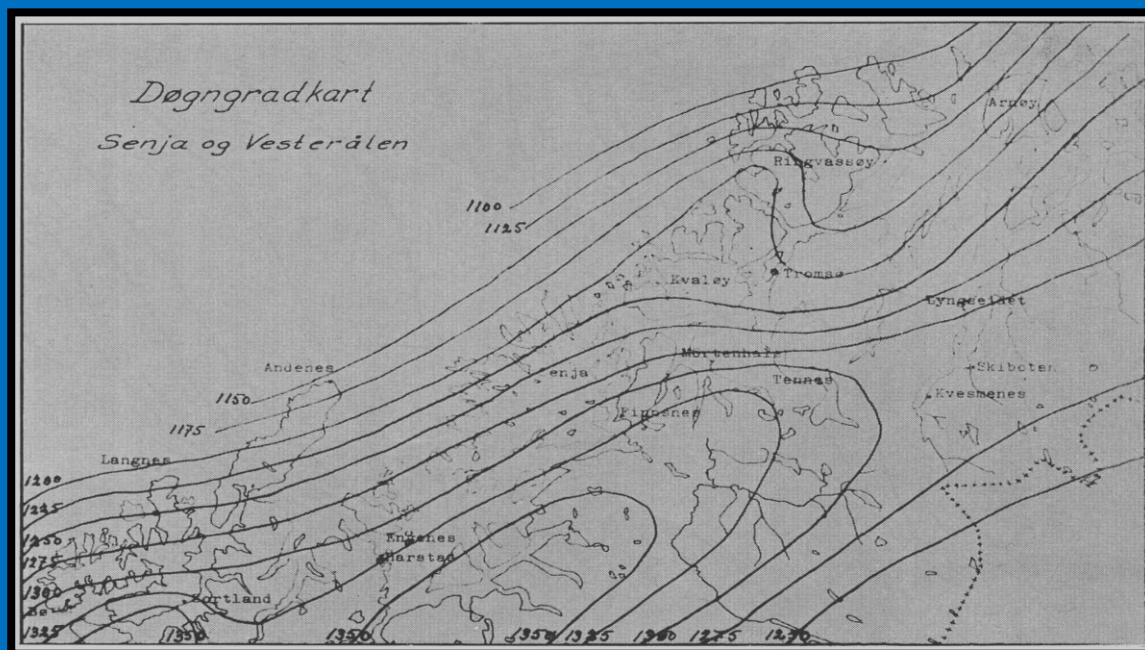

Fig. 1 Døgngradkart Senja og Troms.

Etter Fjærvoll 1961:104

Det som vi bl.a. kan trekke ut av dette, er at Lenvik-bygdene må kunne karakteriseres å ligge opp mot grensen av det mulige i korndyrkningsammenheng.

På grunnlag av det kjente sitat fra Rimbegla hvor Malangen blir beskrevet som grensefjord mellom bumenn og Finnmark, har enkelte ville sett denne etniske grense på fastlandet i sammenheng med korndyrkningsgrensa.

At vi virkelig befinner oss i grenseland, ser ut til å være en eldgammel oppfatning, som tidlig kommer til uttrykk i følgende sitat: *"...har bragt dem til at troe, at ved bemeldte Hav-Lunge var en Blanding af Hav, Jord og Luft, hvilken gjorde tilsidst Havet saa tungt, at ingen kunde komme derigjennem, saa at det derover fik Navn af det Dovne, det Ubevægelige, det Saturneiske eller det Croniske Hav, der begynder fra det Forbiereg Ruberg eller Rødberg i det Norske Nordlande, ligesom det af den der regierende strænge Kulde blev kaldet det Amalochiske eller det sammenfrosne Hav"*.(G. Schøning 1769:58)

2.5. Andre værobservasjoner.

For å utfylle bildet av de klimatiske forhold i undersøkelsesområdet best mulig tar jeg med et par løsrevne observasjoner.

Leopold Von Buch skriver 30. juni 1807 fra Lenvik: *"Kreaturene paa de fleste gaarde er omkomne af sult, og menneskene følger efter af armod og nød. Sneen har endnu ikke forladt agrene og engene, og midt paa sommeren skulde man endnu søge efter foder til kreaturene i fjøset. Det meste sne faldt ogsaa i Senjens og Tromsø fogderi uophørlig fra juledagen til i april. I Gibostad vilde man derfor paastaa, at snøen havde ligget 10 alen, 20 fod høi, i Lenvik dog kun i det høieste 12 fod"*. (L. von Buch 1813:206).

At Gisundet under ugunstige klimatiske forhold kan fryse til, har vi flere vitnesbyrd om. Amund Helland nevner et av dem: *"Det hændte vinteren 1855-56, at Gisundet blev islagt saa at dampbaade maatte gaa helt udenom Senjen, hvilket er en saa skjelden begivenhed, at den skal nærmere omtales. Farvandet frøs fra Bjurelvnes til Kløven...."*(A. Helland 1899:106).

2.6. Det forhistoriske landskap.

I kapitlets foregående underpunkter har jeg gjennom en rekke kilder prøvd å framstille de naturgitte forutsetninger for menneskelig aktivitet i området, og dessuten framskaffet en del subjektive utsagn som gir et inntrykk av hvordan enkelte har opplevd de fysiske omgivelsene.

Det er imidlertid et faktum at begge disse basale forutsetninger i menneskelig sammenheng, har undergått store forandringer gjennom det tidsrom vi ved hjelp av fysiske manifestasjoner kan følge menneskene tilbake i vårt område. Vi kan nok få en forståelse av hvorfor steinaldermennesket valgte slik det gjorde, også i bosettingssammenheng, ut fra slik de naturgitte forutsetninger arter seg i dag, men med kunnskap om det forhistoriske landskap skulle en kunne komme nærmere innpå bakgrunnen for det adferdsmønster som avspeiler seg i det arkeologiske materialet. Det vil imidlertid føre for langt i denne sammenheng å gå inn på alle forandringer som naturlandskapet har undergått på veien mot et kulturlandskap, jeg vil nøye meg med å peke på en del faktorer som kan være relevante å trekke fram i bosettingssammenheng.

Det første jeg vil peke på, og som såvidt allerede er berørt, er de forandringer på kyststripa som er skjedd gjennom landhevningen, og som tydelig avspeiler seg her i Lenvik i strandlinjer ved Skårliodden, Slettnes og Bukkskinn. Samme linjer finner vi igjen sør for Gibostad og ved Rødberget.

Strandlinjene er et resultat av en rykkvis landhevning og oppkasting av masse fra havbåra. På disse strandvollene er det ofte vi finner spor etter forhistoriske mennesker. Boplassområdene kan ha vært betydelig mindre enn slik de fortøner seg for oss i dag, og holmer, skjær og havstrømmer kan være fullstendig annerledes enn for noen årtusener side.

Vekslinger i temperatur og fuktighet, er en annen av de naturgitte forutsetninger som er viktig å iaktta. Fra ei karrig råjord som lå tilbake etter istida, og som fullstendig manglet nitorgenforbindelser og humus, utviklet vegetasjonen seg fra pionervekstene til varmekjære treslag som dannet store skoger av hassel, lind, eik, lønn, svartor på de bedre marktyper, og furu på tørr og skrinn mark. Klimaet i stein og bronsealderen er karakterisert som tørt og varmt, og det var i denne tida at det ble dannet brunjord i skogbunnen, og det skjedde en opphopning av næringsstoffer i våtmarksområder og myrer. Det er på basis av denne næringskapital - brunjord og myrjord at jordbruks-

kulturen kunne vokse fram. Nest etter fangsten i havet, var den ferdig utviklete og stabiliserte urskogen på land det økologiske grunnlaget for stein- og bronsealderens veidekulturer.

Ved inngangen til eldre jernalder(sør-skandinavisk kronologi) ble trolig klimaet atskillig kjøligere og råere. Det ble en tilbakegang av varmekjære lauvtrær, og grana rykket tilsvarende fram. Store torvmyrer bredte seg utover alle steder hvor avløpet ikke var tilstrekkelig. I de første hundreårene av vår tidsregning ble klimaet tørrere, en faktor som har blitt trukket fram for å gi en delforklaring på den tilsynelatende demografiske ekspansjon som skjer vis à vis tidlig romertid.

Den siste klimatiske forandring som skal nevnes her, er den som skjedde i sluttfasen av det tidsrom som denne undersøkelsen omfatter nemlig i høymiddelalderen. Denne klimaforverring sammen med den demografiske katastrofen som skjedde under byllepesten, er blitt trukket fram som mulig årsak til den ødelegging av gårder som vi har registrert over hele landet i dette tidsrom.

I sum kan vi si at de forandringer i klima og topografi som har gått forut for vår tid, og som igjen har hatt innvirkning på det økologiske grunnlaget for veide og jordbrukskulturene, er en nøkkel til en større forståelse av menneskelig adferd i tidlige tider i en situasjon hvor en ut fra de spor og rester som enkelte av de menneskelige handlinger har avsatt.

3. De økologiske soner.

Ser vi det landområdet som omfattes av kommunegrensene under ett, kan vi si at naturbetingelsene for menneskelig virksomhet og uttak av næringsstoffer stort sett er like. Går vi imidlertid inn i naturgrunnlaget og ser på de enkelte enheter eller nisjer som dette er sammensatt av og spør oss hva menneskene i området har kunne ta ut av biomasse i sitt boområde, vil svarene nok bli noe forskjellige.

Tenker vi oss at næringsgrunnlaget er satt sammen av en rekke enheter, vil vi kunne dele kommunen inn i soner som er forskjellige både med sammensetningen av enkeltenhetene og i noen tilfeller størrelsen på dem. I de tilfeller hvor en eller flere enheter mangler, vil vi få en sone hvor ressurstilbudet kan være vesentlig forskjellig fra en annen.

En slik økologisk sone er da sammensatt av enheter som er blitt kalt mikromiljø, og disse mikromiljøene kan være sjø, fjære, strandflater, lier eller fjellområder.

For store deler av vår kommune vil disse mikromiljø kunne finnes innenfor hver matrikkelgård eller bruk da det var vanlig å sette grensene mellom gårdene fra marbakken til høyeste fjell. Forskjellen mellom de enkelte soner vil bli langt mindre enn likhetene, og vil stort sett bestå i at de enkelte mikromiljø er til stede i ulik grad og med varierende egenskaper.

Dersom menneskenes bosetningsmønster først og fremst bestemmes ut fra ressurstilgangen, vil summen av produsert biomasse i de enkelte mikromiljø være en bosetningsbestemmende faktor. I tillegg må en del sekundærfaktorer tas i betraktning, spesielt i en økologisk valgsituasjon.

Som det framgår av forrige kapittel må vi regne med et avvik imellom dagens og steinalderens mikromiljø eller sammensetningen av dem. Dette avviket forutsetter jeg imidlertid ikke er større enn de grenser som trekkes er noenlunde plausible.

4. Det arkeologiske materialet.

Som grunnlag for utarbeidelsen av funnlistene over oldsaksmaterialet fra Lenvik kommune, har jeg brukt de registrerte funn i Tromsø Museum fra 1876 - 1982 og ØK-registreringene. Dessuten har jeg tatt ut alle opplysninger om funnene fra tilvekstsprotokollene i det nevnte tidsrom, og gått gjennom all korrespondanse mellom finnere av arkeologisk materiale og TM. Der hvor det i brev til museet underrettes om at det er gjort funn, og hvor det opplyses om funnets type, har jeg ført disse opp selv om de ikke er registrert i Tromsø Museum. Jeg har da naturligvis også ført opp tapte funn.

Som det er redegjort for i kap. 1.2., er alle typer funn og forminner relevant for denne undersøkelsens tidsrom, brukt i bosetningsanalytisk sammenheng. Det arkeologiske materialet blir da å omfatte boplasser, løsfunn, gravhauger, flatmarksgrav, tufter, fangstgrop, bautastein og gårdshauger. Hvorvidt denne siste kategori av arkeologisk materiale, skal regnes som en materiell manifestasjon fra forhistorisk tid, kan diskuteres. Gårdshaugene dateres tradisjonelt fra 1.000 til 1.600 e.Kr., og jeg mener at det rent historiske materiale fra dette tidsroms første halvdel er så fragmentarisk at vi må kunne kalle perioden for forhistorisk i vårt distrikt.

4.1. Steinaldermaterialet.

Fra undersøkelsesområdet kjennes det i alt 163 bestembare funn og 2 funn hvis funksjon ikke lar seg fastsette. Redskapsmaterialet er i all hovedsak skifer. Det kjennes kun 2 redskap av flint. Av øksene er bare 2 av grønnstein, resten av skifer. Redskapene fordeler seg i antall og typer slik:

Kniver	Piler	Spyd	Økser	Hakker	Skrapere	Pren	Meisler	Skiferbryne
60	29	36	25	3	3	1	8	1

Det er et påtakelig lite antall skrapere og prener. Materialet domineres av redskapstyper som anvendes til jakten, eller til partering av byttet. Redskapene til den videre bearbeidelse av jaktproduktene ser nesten ut til å mangle fullstendig. Dette er så påtakelig at en kunne være tilbøyelig til å tolke dette i retning av at de fleste funnsteder har vært jaktstasjoner som har vært i sesongvis bruk, og at den aktivitet som krevde andre redskapsformer har gått fore seg et annet sted.

Det finnes imidlertid et boplassfunn med et par skrapere. Det er fra gnr. 106 Botn, bnr. 14 Botnhamn, og består av en spånkraper av kvartsitt(Ts. 5118 e) og en skiveskraper av samme materiale(Ts. 5118 d). Etter Gjessing skal denne siste type være en sen form som bl.a. finnes i materialet fra Kjelmøy i Sør-Varanger.(Gjessing 1942:191). Førsteintrykket modifiseres imidlertid en del gjennom funn av et par støvelformede skiferkniver. Disse har sikkert hatt et større anvendelsesområde, men blir ofte sett i sammenheng med skinnarbeid som man antar har vært en del av kvinnenes arbeidsområde. De har derfor fått betegnelsen kvinnekniver eller Uloer etter en eskimoisk type. Vi kjenner også til den tverrslippte kvinnekniv(C 3320) fra et funn i Lenvik.

I ett tilfelle kjenner vi til at det har vært produsert redskaper på boplassen gjennom funn av 10 avfallsstykker av skifer, og 2 skiferstykker med sagspor.

Fra Botnhamn har vi også funn som vitner om at det er flere enn dagens ”botnhamnværing” som har rodd sjøen. Et eggformet søkke av gneis av sedvanlig form (Simonsen 1956:47), og et uregelmessig søkke av rullestein (henholdsvis Ts. 5118 i og Ts. 5118 k) forteller om en del av vårt eldste fiskeredskap - juksa eller djupsagnet som de gamle sa.

Av håndverksredskapene er det øksene som dominerer. De er laget av grønnstein eller skifer, og kan ha rett, tverr eller hul egg. Nakkepartiet kan være spisst, og er øksa i tillegg konisk avsmalende mot nakken, blir den betegnet som en spissnakked trinnøks. Disse hører hjemme i den indre lei eller i fjordene.(Gjessing 1942:35). Et fint eksemplar av arten har vi fra gnr. 7 Djupnes, bnr. 1(Ts. 3756).

En annen type redskap som regnes til denne gruppen, er de såkalte meisler. Her skal nevnes en slik meisel fra Gavlen(Ts. 3572) som har skrå avskjæring på nakken. Etter Gjessing skal dette kunne vise til slektskap med liknende redskapstyper av sydsvensk opphav. En annen øksetype som nok ikke kan karakteriseres som håndverksøks, er de såkalte skafthulløkser. Disse er spesielt intetessante fordi de sannsynligvis har sin opprinnelse i de tidlige jordbrukskulturene i Sør-Norge og Sverige, og vitner om et er allsidig erverv i Yngre steinalder enn man har vært tilbøyelig til å tro. Vårt eksemplar(Ts. 21/79) er funnet på en terrasse ca. 12 m o. h. på gnr, 36 Lenvik, bnr. 87 Bergset.

Bruksområdet til den siste økse eller hakketype som skal nevnes i denne sammenheng, er Rovaniemihakka. Det er størrelsen og den lange avsmalende formen som har gitt den betegnelsen hakke. Dessuten mener man at den kan ha vært brukt til jordarbeid eller som ishakker. Rovaniemihakkene har som navnet tilsier, sitt opphav i et østlig miljø, og er satt i forbindelse med den Botniske kultur som preget indre Finnmark fra begynnelsen av periode 2 i områdets kronologi, og gjennom et langt tidsrom.

I Lenvik er det funnet tre slike hakker, henholdsvis på gnr. 111, Astria, bnr. 7, på gnr. 100, Gavlen og på gnr. 95, Vang, bnr. 3. Det er alle gårder som har tilknytning til Malangs-området, og en tenker seg at disse hakkene har kommet med mennesker fra finsk område via vassdrag og dalfører ned til Målselvas munning.

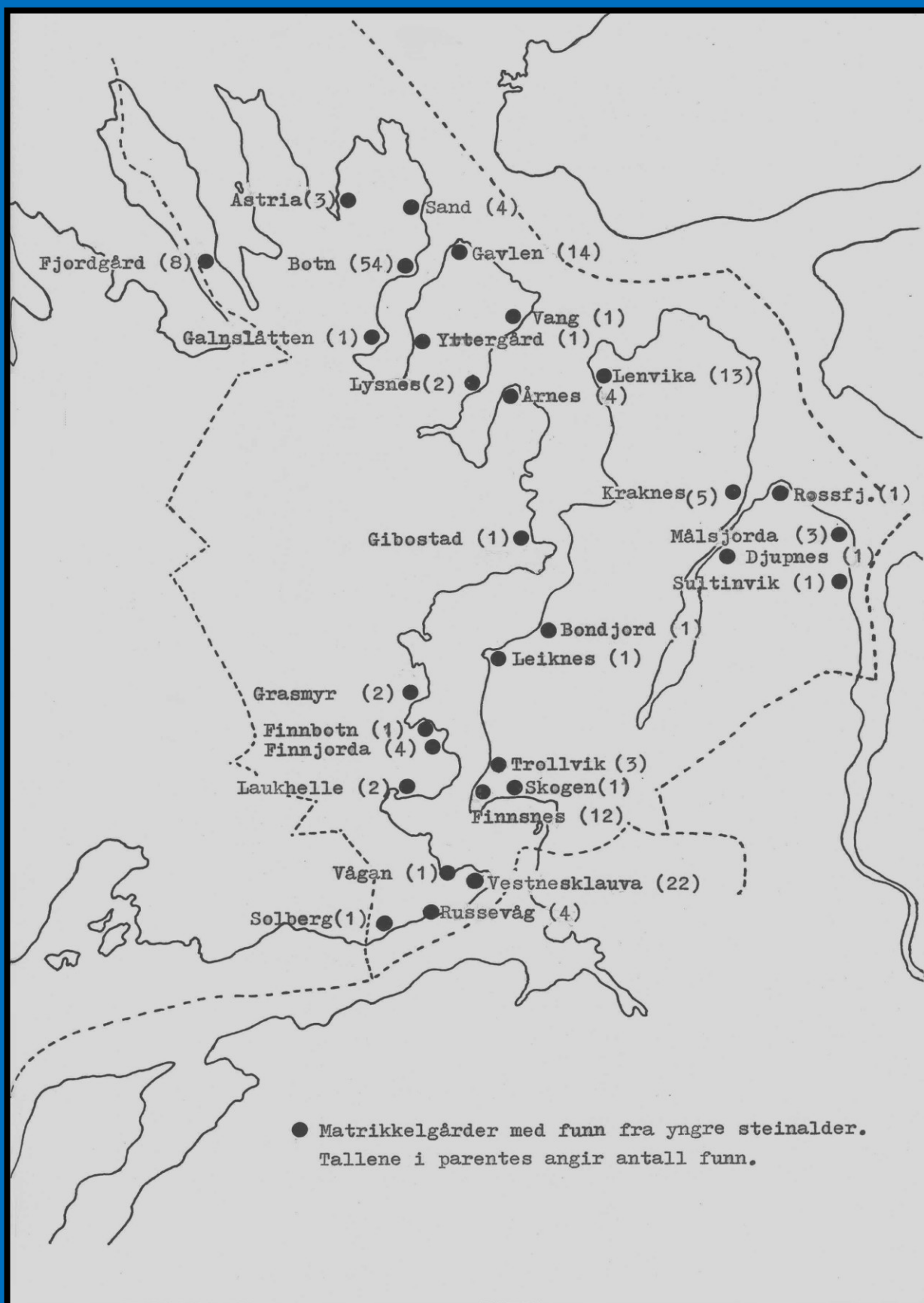
Denne østlige tilknytning forsterkes ytterligere gjennom et funn fra gnr. 106, Botn bnr. 32 Haugland. Det er ei flat spissnakked øks eller meisel som er kjent fra Olonets nord for Ladogasjøen.

4.2. Boplassene og deres distribusjon.

Av de 30 matrikkelgårdene som er blitt ført opp med steinalderfunn, er det gårdene Botn, Finnsnes, Fjordgården, Gavlen, Kraknes, Lenvika, Russevåg s., Sand og Vestnesklauva som vi med stor sikkerhet kan anta har hatt en eller flere boplasser. På

disse gårdene er funnenes sluttete karakter så sikker, eller mengden av funn som er tatt opp over tid så stor at jeg anser denne slutningen som sikker. Det er kun fra funnopplysningene til Ts. 5118 a - k fra Botnhamn at vi har opplysninger som forteller om kulturlag, dvs. akkumulerte rester etter menneskelig virksomhet. Distribusjonskartet side 19 viser hvordan og i hvilket antall steinalderfunnene er fordelt over det geografiske området som rammes inn av kommunegrensene.

Et framtrædende trekk i denne fordeligna er at vi finner boplassene noenlunde jamt spredt over hele kommunen på de områder som har direkte tilknytning til sjøen. Allikevel kan vi si å ha tre hovedområder hvor funn og boplasser er konsentrert. Det hva vi kan kalle Malangen vest, fra Fjordgård til Lenvika, med 11 antatte boplasser og 105 funn, Gisundet sør, fra Solberg til Leiknes, med 11 boplasser og 53 funn og området Malangen øst, fra Kraknes til Sultinvik, med 5 boplasser og 11 funn. Gisundet nord for Leiknes har påtakelig få funn, noe som antakelig må ha sammenheng med at fordelingen og egenskapene til de enkelte mikromiljø er noe annerledes enn hva de kan være f.eks. i området Malangen vest. Dette kan nok være noe av forklaringen, men etter min mening slett ikke hele. Her kan jeg tenke meg at man ved senke landet ned til yngre steinalders nivå, vil få en topografi i strandsonen i hvert fall på fastlandssida som var ugunstig å sette seg ned i. Flere faktorer som kan ha vært medvirkende til å skape dette ”tomrommet” kan selvfølgelig tenkes, men jeg skal her nøye meg med å konstatere situasjonen slik den arter seg i dag.

4.3. Boplassenes fordeling innenfor de økologiske soner.

I hovedsak ser det ut til at vi kan skille ut to klare økologiske soner i vårt distrikt. Den ene sone blir den som i sin sammensetning av mikromiljø, er knyttet til sjøen, mens den andre domineres av faktorer som tilhører innlandet. Jeg kunne tenke meg en tredje sone som gikk langs hele Gisundet, men denne ser ikke ut til å ha en sammensetning av mikromiljø som er vesentlig forskjellig fra kystsonen. Det er imidlertid klart at det er økologiske forskjeller, men det er i hovedsak i sammensetningen og størrelsen av mikromiljøer.

Som jeg tidligere har pekt på, anser jeg det for høyst sannsynlig at mennesker i en økologisk valg situasjon vil gjøre valg som i sum gir de beste totale levevilkår. Dette innebærer at økologiske soner som kan tilby et mangesidig mikromiljø, eller et mikromiljø som kan tilby en ensidig men rikholdig ressurs, vil bli foretrukket. En forutsetning for at en skal kunne gjøre valg ut fra disse kriterier, vil imidlertid være at man står på et teknologisk utviklingstrinn som gjør det mulig å utnytte de tilgjengelige ressurser. ”Nød lærer naken kvinne å spinne”, heter det i ordtakene, og man vil også måtte tenke seg det har vært en drivkraft i den teknologiske utvikling å dyktiggjøre seg for de utfordringer som et nytt økologisk miljø kunne tilby. Det blir litt av det samme som gjør seg gjeldene i en slik situasjon, som dekkes av Arnold Toynbees teori om ”challenge and response”.(Simonsen 1974:18).

Som jeg allerede har anmerket i foregående underkapittel, viser distribusjonskartet en sterk konsentrasjon av materiell manifisert virksomhet til tre hovedområder. Felles for alle disse er at de er knyttet til sjøen. I økologisk sammenheng vil dette si at de har et økologisk miljø hvor havet og kysten inngår som mikromiljøer med de ressurser som er spesifikke for dem. Det resultat som framkommer, er ikke på noen måte overraskende. Det ville det derimot være om funnene var konsentrert til innlandsområder i Lenvik. Det motsatte viser seg altså å være tilfelle.

Dersom vi ser på funnmaterialet, vil vi se at den åpenbare marine tilknytning brytes ved i det minste 4 funn. Det er for det første ved en skafthulløks(Ts. 21/1979) og tre Rovaniemihakker(Ts. 3647, 3484 og 4435). Hvordan det er med det øvrige materialets bruksområder er vanskelig å avgjøre. Vi vet heller ikke noe om opphavssituasjonen for funnet med agrar tilknytning og om det har vært brukt i den sammenheng det knyttes til. Når det er sagt, vil jeg imidlertid tillate meg å dra den slutning at oldsaksmaterialet fra yngre steinalder i Lenvik, allerede representerer det mangfoldet i økonomityper som

Brøgger karakteriserer som den ”kulturelle dualisme” i nordnorsk økonomi. Etter min mening manifesteres en jakt, fangst, fiske og tidlig jordbruksøkonomi.

Hvorvidt denne tidlige bosetninga har hatt preg av halvnomadisk livsform som forutsetter en flytting mellom ressursområdene i en syklus, eller den har vært mer bofast, er neste problemstilling vi må søke svar på. Materialet er imidlertid så fragmentarisk i en slik sammenheng, at en ikke kan regne med å komme noe langt i sin søken etter et svar. Samtidig er det litt utilfredstillende å skulle applisere paradigmat om halvnomasisk livsform i yngre steinalder uten å presse lenvikmaterialet også i et slikt spørsmål.

I en halvnomadisk livsform går en inn i et område med det for øye å ta ut så mye biomasse som mulig på kortest mulig tid i forhold til den arbeidsinnsats en investerer, vel vitende om at livshjulet skal gjøre en omdreining før samme situasjon oppstår på nytt. I en slik situasjon blir størrelsen av tilgjengelig og utnyttbare ressurser primært i valget av boplass. Andre hensyn vil kunne betraktes som sekundære. Det blir et valg styrt av en eller få faktorer, og ikke som jeg tidligere har vært inne på, den totale mengde av livsgoder. Den neste fase i den halvnomadiske syklus, er å vandre videre inn i et nytt område når årsrytmen tilsier det. Livsrytmen ser ut til å være tilhold ved kysten om vinteren og i innlandet om sommeren. Dette er det tradisjonelle mønster i Nord-Norge når en ser bort fra Kjelmøymaterialet i tidlig samisk jernalder hvor årsrytmen ser ut til å være snudd på hodet som følge av omlegging i tradisjonell halvnomadisk økonomi og livsmønster.

Implisitt i dette ligger at de tidlige ”lenvikværingene” har søkt seg ut av området i større eller mindre grad for der å fravriste naturen hva den da kunne by på. Hvorvidt ferden har gått til vassdragene inne i Senja-dalene eller over Målselv/Bardu inn mot Kjølén, har vi ingen mulighet til å si noe om. Kanskje har noen av dem søkt seg innover på de samme veier som de selv eller forfedrene deres vandret ut mot kysten i sin tid. Jeg tenker da her på de tre Rovaniemihakkene fra Malangen vest-området, og på funnet av tre tilsvarende hakker fra Vika i Bardu og den ene fra Gullhav i Målselv av samme type. (Gjessing 1942:57).

Jeg har allerede nevnt oldsaksmaterialets ”temporære” karakter med de modifikasjoner som synes å være til stede. Da vi fullstendig mangler osteologisk materiale, og heller ikke kan referere til resultater fra pollenanalyser i boplassenes

umiddelbare nærhet, synes det som om det vanskelig lar seg gjøre å komme spørsmålet om livsform noe nærmere.

Ser vi på en del boplassers topografiske plassering, vil en kunne karakterisere disse som typiske fangststasjoner. I "Gisundet sør"-området gjelder dette først og fremst to av boplassene på Finnsnes. Her synes de primære lokaliseringsfaktorer ene og alene å være bestemt ut fra mengden av skattbart vilt. Med en landsenkning tilsvarende yngre steinalders midtre fase, vil begge ligge på forblåste nes ved strandkanten. Annerledes er det på den funnrrike lokaliteten på Klauva. Her er det en vegetasjon som vitner om optimale mikroklimatiske forhold, og boplassen ville ha ligget til en naturlig god hamn. Her kunne en tenke seg en boplass med optimale forhold for både jakt og tidlig jordbruksøkonomi. På samme måte veksler vilkårene i de to andre boplass-sonene med områder som har optimale vilkår for produksjon av planteplankton og med påfølgende rik og variert sammensetning av dyrelivet i havet, og dessuten med varierende muligheter for fehold og dyrkning.

Men hva så med den nye viten om et mer nyansert erverv i nordnorsk yngre steinalder? Lar den seg på noen måte etterspore?

Jeg har allerede sluttet meg til utsagnet om "kulturell dualisme" gjennom de materielle manifestasjoner fra Lenvik, og på grunnlag av ei enslig skafthulløks holdt muligheten for tidlig jordbruk i Lenvik åpen. Det er selvfølgelig et uhyre svakt grunnlag å si noe som helst på. Situasjonen er imidlertid den at tidlig jordbruk avspeiler seg så og si ikke i det arkeologiske materialet i Nord-Norge. Det er først når det foreligger pollenanalyser og osteologisk materiale at dette spørsmålet med sikkerhet kan avgjøres. Inntil den situasjonen oppstår, må vi nøye oss med å konstatere at naturvitenskapelige undersøkelser fra Torslia og Hofsøya i Tranøy kommune, har gitt resultater som viser en tidlig rydningsfase med beiting og et innslag av korndyrkning i nordnorsk steinalder. Dateringen av storfetenner fra Hofsøya er omdiskuterte, men en foreløpig datering har gitt ca. 1.300 f.Kr.

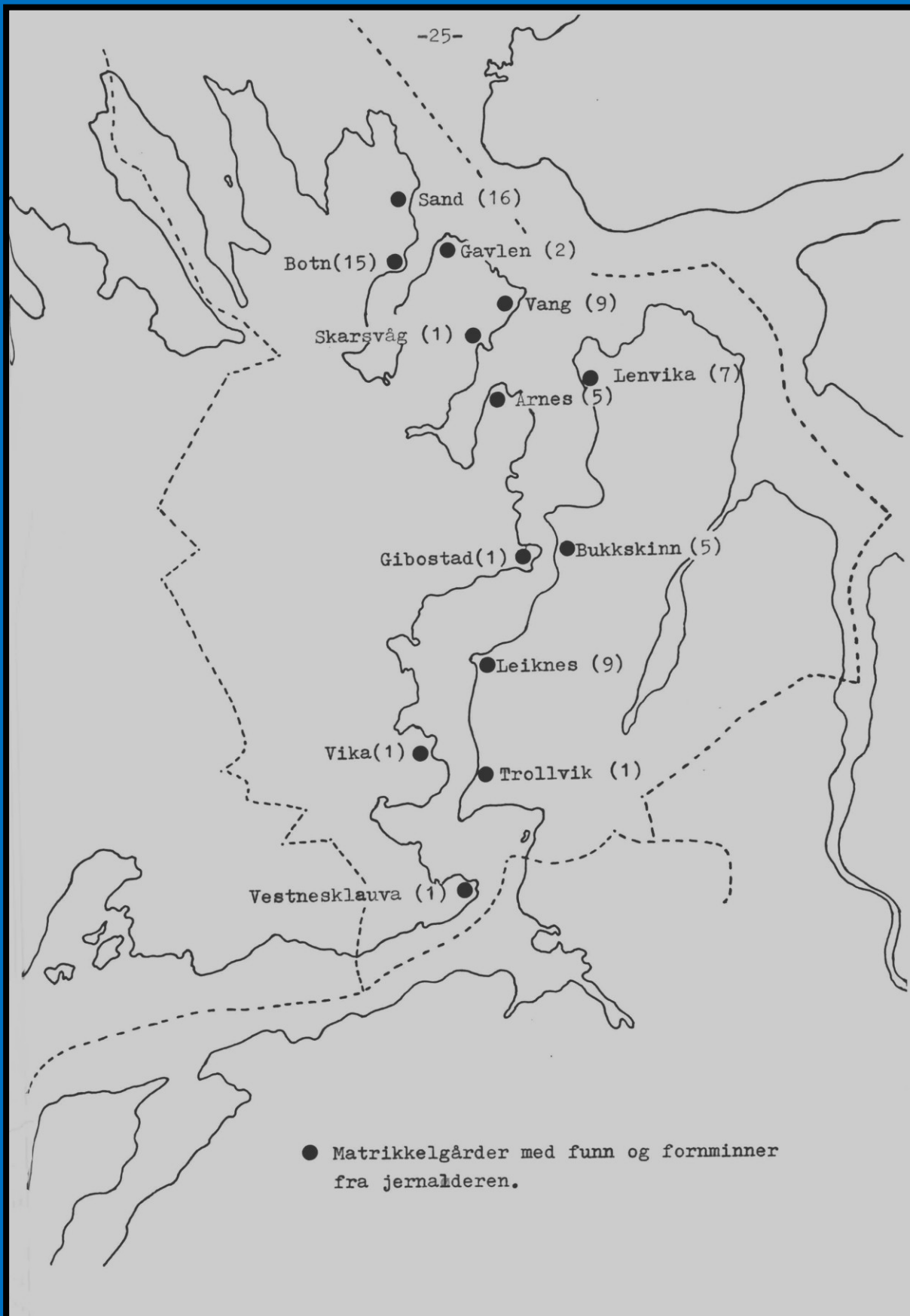
Spørsmålet om vi i områder i Nord-Norge har hatt en neolitisk kultur med jordbruk som en del av de karakteriserende trekk ved kulturformen, eller vi fortsatt må definere den som subneolitisk, er i dag gjenstand for stor forskningsaktivitet. Resultatene så langt, peker mot at begge disse kulturformer har vært til stede i nordnorsk yngre steinalder.

4.4. Jernaldermaterialet.

Bosetningskartet for jernalderen er utarbeidet på grunnlag av funn og fornminner. Av de 13 oppførte matrikkelgårder, er det kun Klauva og Gibostad som ikke har registrerte fornminner. Som det forøvrig framgår av funnlistene, består jernaldermaterialet av hustufter, graver, en bautastein og en del sluttete og løse funn. I alt foreligger det 73 funnheter. Det er bare registrert hustufter på gårdene Botn, Lenvik og Leiknes. Når en ser bort fra gårdene Sand og Vang, har de nevnte tre steder også det største antall graver.

4.5. Boplassene og deres distribusjon.

Av de 13 nevnte matrikkelgårder, anser jeg 10 av dem som temmelig sikre boplasser for en jernalderbefolkning. Det gjelder alle gårdene i ”Malangen vest”-området og midtre Gisund. Både Trollvik og Vika har en gravhaug hver, men anses som usikre. Klauva har ett løsfunn og skulle vel på rent arkeologiske kriterier gå ut av bosetningskartet. Vi får da 7 gårder i det nordvestre område, og 3 i midtre Gisund. I den grad materialet er representativt for den faktiske situasjon, opprettholder vi tyngdepunktet av bosetninga sammenlignet med situasjonen i steinalderen, i ”Malangen vest”-området, mister den fullstendig i ”Malangen øst” og får en nordlig forskyvning i Gisundområdet. Resultatet er på ingen måte overraskende da det passer inn i det generelle bosetningsmønsteret for nordnorske jernalderbosetning knyttet til ytterkysten.

4.6. Boplassenes fordeling innenfor de økologiske soner.

Bosetningskartet viser med all tydelighet at jernalderbosetninga i Lenvik er knyttet til kystsonen. Selv om vi positivt vet at tilstedeværelsen av fehold og åkerbruk i nordnorsk økonomi forsterkes og utvikles gjennom jernalderen, er den marine tilknytning først og fremst en følge av at det er matressursene i havet som er det ernæringsmessige grunnlag for tilstedeværelsen av mennesker i Nord-Norge.

De store hungersvandringene fra historisk tid viser på en utmerket måte hva som skjer når det oppstår et disequilibrium mellom utnyttbare ressurser og folketallet. Drømmen om bedre tider knytter seg til ønske om komme seg til kysten og høste av de sesongvise overflodspregede mikromiljø.

Lokaliseringsfaktor nummer en blir tilknytningen til havet, men samtidig blir det skjelnet til mulighetene for åker og beite og optimal utnyttelse av et kombinasjons-ervert. Dette er en modell som Alf R. Nielssen har vist var gjeldene på Vestvågøya selv i ei tid da fisket var en betydelig faktor i pengehusholdninga (A.R. Nielssen 1977:164). Det lar seg vanskelig gjøre å beregne viktigheten av de enkelte næringsaktiviteter i forhold til hverandre. Ottars beretning til kong Alfred forteller om et ervert av agrarisk karakter, og kan være representativt for en mann i hans stilling. Men uten avkastninga fra havet og fjellets produkter, har vel ikke Ottar hatt noe hos kong Alfred å bestille. Det var jo nettopp disse produktene som førte han den lange veien, først nord over til bjarmenes rike, så sørover til Skiringsal og Hedeby for til slutt å ankre opp i det angelsaksiske rike.

Selv om den gode Ottar gir et nøkternt inntrykk, kan jeg ikke fri meg fra at han også er offer for den tilbøyelighet som vi finner i det nordnorske, litt underkuede sinnelag. Det alminnelige, det trivielle, om det er aldri så grunnleggende for vår eksistens, er da ikke noe å fortelle kongen om! Derimot er det nødvendig å få fortalt om ting som bygger opp deg selv og gjør deg likeverdige! Opparbeidelse av sosial status og markeringen av den, har vært en viktig drivkraft gjennom hele den ikke-egalitære historie og forhistorie, noe som manifesterer seg oldsaksmateriale i overflod. Det er ikke ”senjarekling” eller tørrfisk Ottar bringer med seg til hoffet, men hvalrosstener som var en konge verdige. Men la oss forlate den gode Ottar. Han blir stående i historia som den som ga oss et innblikk i nordnorsk økonomi og sosial organisasjon i vikingtida, riktignok på grunnlag av en lakune i Orosius' verdenshistorie, men nettopp derfor!

I Olav Trygvasons saga heter det: ”Der var deres Sædvane norpaa at anvende megen Tid paa Jagt og Hvalfiskeri; og er det en stor hjælp for de fattige og Bønderne. Man kan også derved samle sig Midler”.¹ Torolf Kveldulfssons hug etter å ”sope til seg av all den rikdomen som da var på Hålogaland”(Egils saga:29), er vel kjent og skal ikke refereres her. Jeg skal bare nøye meg med å påpeke den maritime karakter rikdommen hadde.

Gjennom et par lausaviser av Øyvind Skaldespillir får vi likedan innblikk i nordnorsk ressursutnyttelse i siste del av yngre jern alder. Det er dårlige tider på Hålogaland, og dette gjør seg også gjeldende på høvdingegården på Tjøtta. Øyvind kveder:

*”Midsommers skjuler snøen
jorden, Odins hustru.
Lik finnlapper må vi fore
geita med kvist på fjøset”.*

Om våren året etter, kommer den en sildestim til et utvær der. Øyvind satte huskarene og busitterne sine på roferga og rodde dit hvor silda stod. Han kvad:

*”No lar vi sjøsvarten
sparke sør i værene,
skodde med lange nøter;
sild har terna spådd om.*

*”Få se mine om mine venner
kan finne vakre jente,
sild, den iskalde sjøblomst
havsvinet² roter fra bunnen”.*

At havets produkter var god spise, vitner guden Tors utsagn i Hårbardskvadet om. Tor var på ferd fra austerveg og kom til et sun. På den andre siden av sundet var fergemannen med båten.

1 Snorres Heimskringls: Håkon Jarls saga kap. 11.). edit. Reenhielm pag. 149

2 Kenning for hvalen.

Tor roper:

”Ferj meg over sundet
så før jeg deg i morgen,
meis har jeg på ryggen,
med mat av beste slaget;
Før jeg dro ut
åt jeg i ro
sild og havre
så sjøl er jeg mett nok”.³

Men la meg vende tilbake fra Tor og Odin i de høyere sfærer til grasrota i lenvik-bygdene og se om vi i noen større grad kan få fram kilder som kvantifiserer avdrotten fra gårdene i Lenvik, og på den måten kan gjøre sammenligninger mellom bosetningsmønster og agrarisk avkastning.

Til dette formål har jeg valgt matrikkelforarbeidet 1723, som har oppgaver over forventet tiende. Ved å multiplisere de antatte størrelser, har jeg fått ut hva vi kan kalle ”normalavkastninga” fra jordbruksaktivitene på de enkelt gårdene. Resultatet er satt opp i tabell med rubrikk for rangering etter størrelsen på produksjonen av korn og ost på matrikkelgården. Noen gårder er delt i to eller flere bruk, noe som betyr en større investering av arbeidskraft pr. avkastningsenhet. Dette forandrer ikke gårdens avkastning da en regner optimal utnyttelse av den matrikulerte enhet.

³ Den Eldre Edda, pag. 53

Beregnet avkastning fra jordbruket i liter korn og kilo smør.

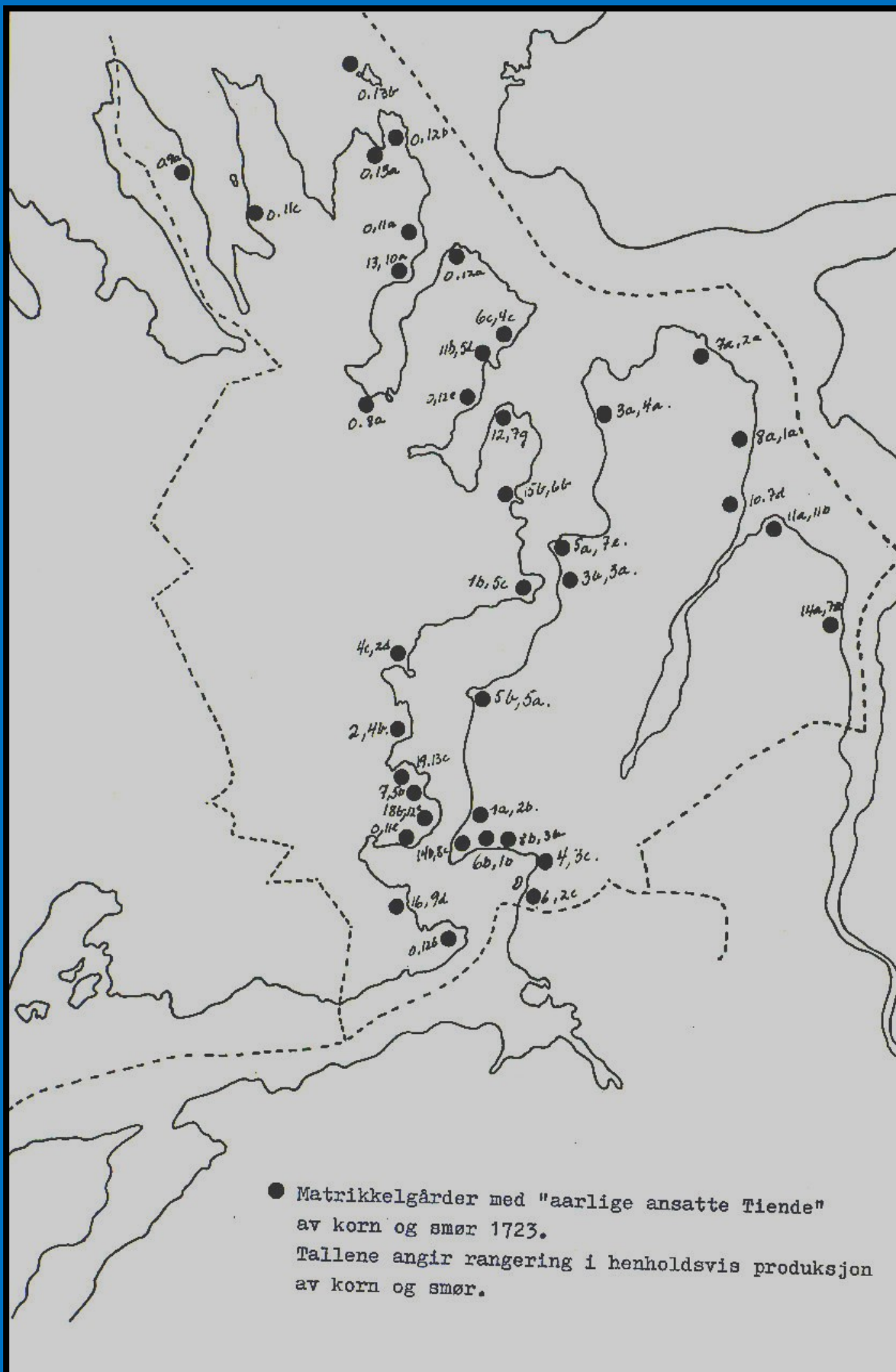
Gård	Rug	Bygg	Bl.korn	Havre	Ost	Korn	Ost
Gavl					25		12a
Fiordbotten					45		8a
Botten		293,4			35	13	10a
Sand					30		11a
Løchvigen					25		12b
Gidsche					15		13b
Baltestad					30		11b
Husa med Husøe					30		11c
Øyfjorden					40		9a
Hechingen					15		13b
Molsnes					35		10b
Sultenvig		261,2			50	14a	7a
Mols		65,4			40	18a	9b
Rogsfiord			369,8		45	11a	8b
Strømsnes					50		7b
Nordstrømmen					50		7c
Krakenes			391,6		50	10	7d
Grønjord			478,8		85	8a	1a
Medschiær					40		9c
Teinschiær			609,6		80	6a	2a
Lendvigen			957,2		70	3a	4a
Sletnes			739,6		50	4a	7e
Buchskind			957,2		75	3b	3a
Bundiord					20		12a
Lechnes			739,6		60	4b	5a
Troldvigen			1218		80	1a	2b
Findsnes			261,2		45	14b	8c
Sandvigen		609,2			85	6b	1b
Skogen		478,8			75	8b	3b
Finfiord				891,8	75	4	3c
Øyiord			748,6		80	5	2c
Wæstnes Kløven					20		12b
Nord Rusevog				174,0	40	16	9b
Wasiord				239,4	40	15a	11d
Ytter Løchelle					30		11e
Mellem Løchhelle				65,4	20	18b	12e
Stor Løchhelle			530,6		60	7	5b
Wiigen			43,6		15	19	13c
Findløchhelle			476,8		55	9	6a
Gresmyr			1197,0		70	2	4b
Skognes				739,66	80	4c	2d
Giiøen					20		12d
Gibostad med Øen			1218,0		60	1b	5c
Hannes					30		11f
Grundvog			239,4		55	15b	6b
Aarnes			348,0		50	12	7g
Indre Lysnes					20		12e
Mellem Lysbotten					20		12f
Ytter Lysbotten			87,2		30	17	11g
Jernslet					15		13c
Skarsvog			369,8		60	11b	5d
Wang			609,2		70	6c	4c
Sum:		2.665,2	10.894,0	2.110,2	2.380		

Det tallene viser, er at de beste jordbruksgårder finner vi i langs Gisundet. ”Malangen vest”-området er desidert dårligst. Situasjonen her er at det finnes noen melkeproduserende kyr og antagelig en del småfe. Korndyrkning forekommer bare i nevneverdig grad på Vang, som har en forventet avkastning på knapt 5 tønner korn når vi ser bort fra såkornet som skulle trekkes fra før tienden skulle svares. Det vil si at tallet for Vang og de andre gårdene er det kornet som kunne disponeres til matlaging. Etter Fjærvolls modell (Fjærvoll 1959:85), og med 6 personer pr. bruksenhet skulle kornet på Vang dekke omtrent 22 % av næringsforbruket. De resterende 78 % måtte de skaffe seg fra andre næringskilder.

Regner vi at det går med 30 liter melk for å produsere ett kilo smør, er den beregnede avkastning fra kyrne 2.100 liter. Med 400 kilo melk pr. ku pr. år, måtte de i det minste ha 5 kyr på Vang. ”Malangen øst”-området ligger noe bedre an. Her er det korndyrkning på alle gårdene, og feholdet synes i lenvikmålestokk relativt stort.

Det kan synes som om spredninga i bosetninga vis à vis det bildet som jernaldermaterialet dannet, har sin årsak i en større utnyttelse av de agrare ressurser, noe som gjør at bosetningsbestemmende faktorer som prefererer mikromiljø med agrar tilknytning, blir bestemmende for, eller i større grad må tas hensyn til ved valg av bosted.

At åkerbruk og fehold var tilstede på jernaldergårdene i Lenvik trenger vi ikke tvile på, men størrelse av korndyrkninga ser ikke ut til å ha vært betydelig. Allerede Snorre har i sin fortelling om Asbjørn Selsbane på Trondenes fortalt om hva som kan skje dersom det ikke finnes tilgjengelig korn til brygging av gildeølet. (Heimskringla: Soga om Olav den Heilage Kap. 117). Det hørte liksom med til den fellesgermanske kulturarven, og var vel heller ikke uten betydning i statuspregede handlinger noe som gjorde at en ville holde korndyrkninga i hevd. Et vitnesbyrd om dette har vi fra den omtalen som Kongespeilet gir av kornavlen på Grønmland. Der sies det at det er ”dei som er haldne for dei gjevaste og rikaste som prøver å så for ein freistnads skuld.”(Kongespeilet 1968:68). Selv om det hos oss var slik Ottar beretter om at: ”*Alt av det som en enten kan nytte til beite eller kan pløye, ligger langs havet*”, så skulle det nyttas og settes i slik stand at det kunne bli produktivt.

Vi kan vel med stor grad av sikkerhet anta at husdyrholdet på jernaldergården som og på gårdene i nyere tid, var av større ernæringsmessig betydning enn åkerbruket. Minimumsfaktoren var her i ei tid med inneføring, å skaffe nok for. Det lyktes vel ikke alltid like godt, men som både Øyvind Skaldaspillir fra den gjeve Tjøttagården og Arent Berntsen gir uttrykk for, er oppfinnsomheten stor.

Berntsen forteller i sin bok ”Danmarckis og Norgis Fructbar Herlighed” fra 1650, om hvordan folk kunne ordne seg i vårknipa med mange dyr på bås: *”De som boe paa smaa Gaarde eller ingen hafve/de nære og behielpe dem tillige med Fiskeri/ aff deris Kiør oc Qvæg/som de temmelig store Partier paa slik Græssning oc foer kunde føde/oc naar de det i strenge oc langvarige Vintere ey kand tilstrecke/banke de Fiskebeene oc Hofder/oc dem blande med it sær slags Tang der i Stranden voxer/oc der med deris Qvæg opholde”*. (Berntsen 1650:305). Løypingsgryta med fiskehoder og rygger, som sogar stod på kok i fjøset i min spede barndom, og knippe med skav som ”ho Besta” kom inn fra skogen med, har nok tradisjoner som går tilbake til jernalderen.

Spørsmålet om i hvilken grad resultatene av denne analysen kan gjenspeile forholdene slik de var i virkeligheten, er imidlertid ikke lett å få svar på. Det arkeologiske materialet er så og si taust. Det finnes kun et antatt spinnehjul(Ts. 45/81) fra Botnhamn som er datert til jernalderen, og et annet håndsnellehjul(Ts. 5119 d) fra middelalderen, men som etter min mening like godt kan tilhøre yngre jernalders siste periode. Disse funnene forteller om at sauene beitet i liene på yttersida. Det finnes også et spinnehjul fra Astria, men det er også datert til middelalderen. Det finnes ikke et fragment engang av en kværstein eller en sigd. Men de topografiske og mikroklimatiske forhold skulle tilsi at jernaldergårdene i ”Malangen vest” ved siden av animalsk føde, skulle kunne produsere en del av den vegetabilske føden, i dette tilfelle bygg.

For å fylle ut og bygge videre på det bosetningsmønster som kom til syne i jernalderen, skal jeg bringe inn materiale fra den siste del av det tidsrom som denne undersøkelsen omfatter.

4.7. Gårdshaugmaterialet.

Når gårdshaugene og gårdshaugmaterialet bringes inn på dette tidspunkt i beskrivelsen av bosetningsutviklinga, ligger det implisitt i dette at materialet representerer et tidsrom som i tid ligger etter jernalderen. Undersøkelser synes imidlertid å peke på at

gårdshaugdannelsen allerede tok til i vikingtida. Vi vil derfor i bunnlagene av slike hauger kunne finne et materiale som hører jernalderen til, og i høyere strata et middelaldermateriale. Følgelig kan det i noen tilfeller være usikkert hvilket tidsrom gårdshaugmateriale representerer.

Undersøkelser fra Bleik på Andøya synes å tyde på at vi får et bilde som blir mer komplisert enn hva tidligere antydte. Her ser det ut som om vi skal få dateringer i bunnlagene som går tilbake tilbake til eldre jernalder.

I denne undersøkelsen blir gårdshaugene i seg selv betraktet som en manifestasjon på en middelalderbosetning. De få gårdshaugfunn vi har fra Lenvik, synes i stor grad å understøtte dette synet.

4.8. Gårdshaugene og deres distribusjon.

En gårdshaug kan defineres som en fysisk manifestasjon av menneskelig virksomhet i tilknytning til gårdsbosetning, dannet gjennom akkumulerte avfalls- og bygningsrester fra en sammensatt økonomi, hvor fiske og fehold synes å utgjøre hovedelementene.

Det har vært et fremherskende syn at gårdshaugene hadde en utpreget maritim distribusjon, men dette synes ikke å holde stikk. Etter Bertelsen er det de indre kystområder i Sør-Troms som er det mest typiske området.(Bertelsen 1979:10).

Distribusjonskartet over gårdshauger i Lenvik viser at de er noenlunde jevnt fordelt i alle tre geografiske soner som jeg har operert med. En må nesten forutsette at funnene fra Krakenes i ”Malangen øst”-området, også stammer fra en gårdshaug, men da funnopplysningene ikke nevner dette, har jeg ikke anmerket gården med haug. Det som imidlertid er sikkert, er at vi har med boplassfunn å gjøre, og det er jo det som i første rekke er interessant i denne sammenheng. Det samme forholdet forutsetter jeg gjøre seg gjeldene for Gavlen.

4.9. Gårdshaugenes fordeling innenfor de økologiske soner.

De registrerte gårdshauger i Lenvik må kunne sies å ha en entydig maritim tilknytning. I så måte avviker de ikke fra de bosetningsspor og det mønster som har dannet seg ved gjennomgangen av stein og jernaldermateriale.

Vi har altså registrert 6 gårdshauger og 2 boplassfunn. De siste to vet vi ikke med sikkerhet om vi kan karakterisere som gårdshauger eller det er hva Gerd Stamsø Munch ut fra rent morfologiske trekk kaller ”gårdsgrunn”.(Stamsø Munch 1966:26-27). Fornminnene og boplassfunnene viser i alle fall at vi i det minste har 8 matrikkelgåreder eller bruk (disse brukene var tidligere matrikkelenheter) hvor vi gjennom de bevarte rester og spor kan slutte oss til at her har vi hatt en bosetning. Hvor mange mennesker som bebodde gårdene og værene er umulig å si, men det er en viss mulighet til å si noe om omfanget av den menneskelige aktivitet gjennom størrelsen på gårdshaugene. I en slik vurdering er det et sett med variabler som en må ta hensyn til i en slik beregning, og det vil gå utenfor denne besvarelsens ramme av disponibel tid å kvantifisere de ulike størrelser.

Det som imidlertid kan sies, er at gårdshaugene varierer i størrelse. De største, det vil si de som inneholder mest akkumulert materiale, finner vi i ”Malangen vest”-området, mens de avtar kraftig innover i Malangen og i søndre del av Gisundet. Opplysningene er foreløpig så mangelfulle at det ikke lar seg gjøre å beskrive disse nærmere eller foreta mengdeberegninger. Jeg vet heller ikke om de morfologiske forskjeller som H.E. Lund har iaktatt når det gjelder hauger i fiskeområder og hauger i jordbruksdidrikter, gjør seg gjeldene i Lenvik. Rent intuitivt kunne jeg tenke meg at vi ville finne at haugene på Nord-Senja var høyere enn den i Russevåg som igjen var høyere enn Trollvik-haugen. Mine forestillinger går vel ikke på ren intuisjon. Det er vanskelig å frigjøre seg fra forestillinger som har dannet seg etter å ha bodd hele sitt unge liv på en gårdshaug i Gryllefjord. Fortsatt synes lukta av møkk og råtne fiskebein å henge i neshårene fra hver gang man skulle være med å hente hjem blomstermold. Var du så heldig å komme først i sesongen, kunne en samling av brede kvinnebaker være det syn som møtte deg der de sto bøyde og ”porret” i jorda mens lag på lag av gammelt fottøy, fiskebein, småfeknokler og annet ”gårdshaugmateriale” hopet seg opp i fine dynger.

Den forventede forskjell i størrelse, har vel sammenheng med de forestillinger jeg har om opphavssituasjonen for gårdshaugene. Vel nok hørte vi historier hjemme om at årsaken til at det nesten var fritt for skog i Gryllefjord, var at geitene i gamle dager hadde beitet skogen av og at fiskerne hadde lagd sperregarn av ungsuddene.

Men det var historiene om de rike fiskeårene på 14-1500-tallet som alltid i bestefars munn var årsaken til de store opphopninger av avfall.

Denne forklaringsmodell har vist seg avlegs, men når G.P. Blom forteller fra Lofoten at: "...jeg har selv seet Fæhuse bogstaveligen nedgravede i Gjødsel, der flere Aar havde ligget urørt", så synes dette å understøtte de forestillinger som flere historikere og arkeologer har hevdet.

Gårdshaugene og boplassmaterialet gir unntrykk av en demografisk tilbakegang og et mindre antall gårder og bruk sammenlignet med jernalderen. Dette er imidlertid ikke tilfelle. Gjennom historiske kilder kan vi få målt det arkeologiske materialets representativitet, og det synes som om vi får samme misforhold mellom gardtall og forminner/boplasser som vi og kan finne ved bruk av antall graver i beregningen av befolkningen i jernalderen!

Vi må dessverre kunne slå fast at det arkeologiske materiale fra Lenvik, i liten grad egner seg til si noe om bosetninga i middelalderen. Etter Sandnes modett (Sandnes 1970:30-63) har Eirik Kårstad(Kårstad 1981) beregnet det såkalte "høymiddelaldermaksimum" i Trondenes og andre deler av Senja Fogderi. Dette gir 31 sikre gårder og 47 bruk i Lenvik ca. 1330. I tillegg kommer 17 såkalte sannsynlige gårder og dermed 25 bruk (Delingskoeffesient 1.5).

Sandnes' metode tar bl.a. utgangspunkt i skriftlig belegg gjennom historiske kilder, og i vårt tilfelle er en samling av fire pergamentruller kalt Trondenes Jordebok trukket. Disse dokumentene gir en oversikt over hvilke gårder og gårdparter som lå til Trondenes sognekirke og kapellkirkene under dem, og er datert til ca. 1370 - 1420 (Holmsen 1978:119).

Av de 10 gårdene som vi har skriftlig belagt i høymiddelalderen, har vi arkeologiske funn eller fornminner fra 2 av dem. Jordeboka gir i hovedsak bare opplysninger om de gårdene som ligger til kirkene, men lokaliserer en del gårder ved å referere til nærliggende av annen eierkategori. Gjennom slik geografisk lokalisering får vi vite om Stufunes, som er antatt å være identiske med gnr. 106 Botn, og gjennom en donator av jord får vi inn Laukhella.

På den annen side sett gir det arkeologiske materialet sikre bevis for at 6 gårder som ikke er nevnt i Trondenes Jordebok på grunn av at de har tilhørt kongen eller andre jordeiere, har vært i bruk. Sammenholder vi de "arkeologiske middelaldergårdene" med de beregnede høymiddelaldergårder, blir forholdet 8 til 31. Det vil si at vi har fanget opp vel 25 % av de sikre, og knapt 17 % av den totale antatte gårdsmasse.

Det bosetningsbildet vi får på grunnlag av distribusjonen av gårder etter historiske kilder (Trondenes Jordebok) blir mer likt bildet fra jernalderen, mens det beregnede antall høymiddelgårder stort sett er identisk med oppgavene fra 1724.

Av dette må vi bl.a. kunne utlede at den utviklinga i bosetningsmønster som vi får dokumentert i distribusjonen av gårder i 1330, sammenlignet med de ”arkeologiske gårder” fra jernalderen sannsynligvis ikke er en reell utvikling, men en bekreftelse på en situasjon som har eksistert en gang i yngre jernalder.

Man kan nok si at denne slutningen er drastisk og dårlig underbygget, men tallene synes å vise at det arkeologiske materialet, i det minste i middelalderen, ikke er representativt for den faktiske situasjon. Om man skal våge å overføre dette i noen grad til perioder som ligger lenger tilbake, må bli grunnlag for nøye vurdering. Jeg tillater meg som sagt i noen grad å tro at dette også gjelder for jernalderen og steinalderen, med det for øyet at de dokumenterte spor og rester som vi legger til grunn for en arkeologisk vurdering har gjennom århundrer vært utsatt for mekanisk slitasje. I tillegg til dette kommer at bare et fåtall av hav som befinner seg i jorda av gjenstander er blitt tatt opp, og enda færre er blitt registrert. Fornminner er blitt neddyrket, brukt i fjøsmurer, lagt under veier og rasert. Dette er momenter som må tas i betraktning når et materialets representativitet skal vurderes.

Høymiddelalderens bosetning er også fullstendig strandbunden. Fortsatt er det ingen som har tatt skrittet ut og gått inn i den andre økologiske sone -innlandet. Det er havet og gressbakkene som er de mikromiljø som fortsatt bærer hovedmassen av nærings-tilskuddet, og i tillegg en liten åkerflekk som gir korn til bakst av byggleiver. Det synes som om denne situasjonen passer bedre med det bildet som vi tidligere har sett 1800-tallets reisende ”geografer” har gitt av det ”frodige Gisundet” og den ”forrevne ytterkyst”.

Men hvorfor har da ikke denne bosetningen avsatt rester og spor av en slik karakter at de er blitt registrert i vårt århundre?

Kjettersk er det, men jeg vil likevel anta at noe av forklaringen ligger i at folk innover i Gisundet har utnyttet den bestanddel som synes å gå igjen i alle gårdshauger - møkka, til gjødsling av åkrene sine. Kanskje er det resultatene av denne gjødsling i tillegg til det relativt gode jordsmonn som er årsaken til de grønne og fruktbare bygdene som beskrives?

Skal jeg våge å dra sammenligninger mellom forholdene i ”Malangen vest”-området, hvor, når jeg ikke regner med noe særlig større slitasje i de øvrige områder enn her, vi har de største akkumulerte rester etter menneskelig virksomhet, med sider af forholdene på Røst slik Querini beretter om på 1400-tallet?

Der heter det bl.a.: ”De hadde ingen annen næringsvei enn fiskeri, da det i denne fjerne egn ikke vokser noe slags korn”, og videre: ”Vår medisin var nysilt melk, da enhver av familiefedrene hadde 4-6 små kjør til sin families underhold”. (Ottar nr. 79-80 1974). Forskjellene som vi kan ane mellom ytterkyst og indre strøk ser ut til å ha sin årsak i forskjell i vektleggingen på de tilghengelige ressurser med en større investering av arbeidskraft i fiskeri enn i jordbruk og jordforbedring.

5. Bosetningsutvikling og kronologi.

Gjennom foregående framstilling har vi kunne følge utviklingen av bosetninga i Lenvik i tid og rom fra yngre steinalder gjennom jernalderen til høymiddelalderen.

Jeg har operert med tre tidsfaser nemlig steinalder, jernalder og middelalder, hvor to av fasene har sin navnsetting ut fra teknologiske forhold, og den tredje fordi den faller inn i siste del av europeisk middelalder.

Utviklinga i tid er beskrevet ved å sammenligene materiale fra hver slik arkeologisk periode, med steinalder i den ene enden av tidslinja og middelalderen i den andre. På denne måten får vi en sprangvis utvikling og ikke en lineær jevn utvikling som kan måles med et bedre materiale enn jeg har hatt til disposisjon.

Jeg har da ikke vært i stand til å si noe om bosetningsutviklinga i tid og rom innenfor hver slik periode. Yngre steinalder strekker seg i Lenvik antagelig fra 3.000 til Kirsti fødsel, jernalderen fram til 1050 og middelalderen til 1500.

Innenfor slike lange tidsrom har bosetninga og bosetningsmønstret skiftet flere ganger, og det er utilfredstillende å ikke kunne komme disse skiftningene nærmere inn på livet enn vi i lenvikmaterialet kan. Nøyaktige funnopplysninger, arkeologiske undersøkelser etc. ville kunne ha satt oss i stand til å differensiere innenfor hver periode i noen grad.

Når det er sagt, skal de få tilfeller som har materiale fra perioder som kan differensieres i tid trekkes fra.

Funn(Ts. 5118 a-k) fra boplass i Botnhamn er blitt karakterisert som sent i steinaldersammenheng.(Gjessing 1942:191 og Simonsen 1956:46) heholdsvi på grunn av kvartsitt skraper og høyde over havet.

Samtidig har boplassen et funninnventar hvis typer har vært i bruk innenfor det såkalte skiferkomplekset i et par årtusner. Det store antall av skiferredskaper som finnes i lenvikmaterialet, blir således ikke noe hjelpemiddel til et forsøk på differensiering.

Rovaniemihakkene fra Gavl, Vang og Astria tilhører som sagt den Botniske kultur ca. 2800 til 400 f.Kr., og kan være kommet til funnstedene i løpet av dette lange tidsrom. Skafthulløksa fra Bergset, Lenvik, er datert til ca. 1500 f.Kr. og gir en antydning om når den var i bruk. Men den kan være kommet til Lenvika innenfor et tidsrom på noen århundrer.

Grensedannende for overgangen stein- til jernalder er bruken av jern i redskapsproduksjonen. Fra Varnes på Gibostad har vi et funn(Ts. 4134) som er datert til ca. 4-500 e.Kr., og fra Vang ei skålformet brystspenne fra merovingertid. Det øvrige jernaldermaterialet er fra den siste del av jernalderen. Navnsettinga på disse to gårdene understøtter også en tidlig fast bosetning.

Det historiske og arkeologiske materialet fra middelalderen gir oss temmelig godt grunnlag for å beskrive en lineær utvikling i den grad dette er mulig med et utpreget labilt bosetningsmønster. Allikevel skal en være klar over at det er først gjennom "Inntektsregnskapet for Bergenshus Len" 1567 at vi gjennom innkreving av leidangen får fullstendige lister over bosetninga i Lenvik. Bosetningsmønstret har riktignok blitt kraftig opprevet gjennom hendingene tilknyttet Svartedauen og den generelle nedgangen i tida like før, men når nyryddinga tar til igjen, er det først "ødegårdene" som blir tatt opp igjen.

6. Det nordnorske perspektiv.

I den siste del av denne bosetningsundersøkelsen skal jeg utvide synsfeltet, og se de resultater som lenvikmaterialet har gitt i et nornorsk perspektiv. Jeg vil med andre ord se hvordan disse resultatene passer inn i det generelle nordnorske bosetningsmønster.

6.1. Oppsummering.

I korte trekk kan vi si at lenvikundersøkelsen har gitt oss følgende resultat: En gang i yngre steinalder, kanskje i begynnelsen av den midtre del, får vi inn et materiale som lokaliserer bosetninga til tre hovedområder. Størst bosetning eller hyppigst brukt, ser ”Malangen vest”-området ut til å være. Dette området har et mikromiljø som i sammensetning og produktivitet som er av klar marin karakter, antakelig større enn i noen av de andre bosetningsområder.

Det neste bosetningsområde som er skilt ut, er det jeg har kalt ”Malangen øst”-området. Det er også i sin økonomi knyttet til sjøen, men vil kanskje i større grad enn de andre kunne utnytte ”opplandets” mattilbud. De materielle manifestasjoner er i dette området svakere belagt enn i de andre to.

Det tredje området hvor det i steinalderen har vært stor aktivitet, er i sundområdene i sydligste del av Gisundet. Her har de topografiske forhold gjort produksjon av animalsk føde temmelig gunstig. Kanskje vi her også har hatt overfartssteder for villrein fra fastlandet til Senja.

Jernalderbosetninga ser ut til å ha hatt sitt tyngdepunkt i det samme området som steinalderbosetninga i Ytre-Malangen. Det er gårdene Sand, Botn, Vang og Lenvik som peker seg ut som de største gårdene. Her må vi kunne anta at det har vært sterke kulturelle bånd mellom gårdene på Nord-Senja og Hillesøyområdet. Disse oppfattes den dag i dag som et bygdelag.

Jernaldermaterialet viser dessuten svake spor av en bosetning innover i Gisundet, mens det indre område av Malangen ikke oppviser noen tegn til jernalderbosetning.

Gårdshaugmaterialet fra middelalderen viser en konsentrasjon av bosetninga i ytterkysten med svake spor etter folk i Gisundbygdene. Når vi imidlertid kontrollerer de resultatene som det arkeologiske materialet synes å gi mot de historiske, må vi erkjenne at det er lite representativt for den faktiske bosetningssituasjon. Høyst sannsynlig har vi allerede etablert det bosetningsmønstrer som vi har i dag når vi ser bort fra gårdene i innlandet. Det er grunn til å anta at forskjeller i økonomi og folketetthet mellom kyst og sundområdet, har gitt seg utslag i størrelsen av de akkumulerte boplassrester, og at vi i ytterområdene har fått gårdshauger og i ”innlandet” gårdsgrunner. Dette har igjen hatt betydning for i hvilken grad forminnene har kunnet overleve den mekaniske slitasje.

Årsakssammenhengen er omdiskutert, men for meg ser det ut som om dette kan være noe av forklaringen på de svake arkeologiske spor etter mennesker i Gisundbygdene i middelalderen.

6.2. Bosteningsmønstrer i Lenvik i nordnorsk perspektiv.

Det å skulle sette opp en oversikt over det nordnorske bosetningsmønstreret som i noen grad skal kunne sies å være representativt for det vi kan kalle et nordnorsk perspektiv, byr på de største vansker. Dette har sammenheng med at en innenfor dette store landområdet med enorme avstander og store forskjeller i forutsetninger, får et helhetsbilde som består av en rekke enheter med ulike karakterer. I tillegg til variasjonene i de naturgitte forutsetninger, kommer det faktum at Nordkalotten og dermed Nord-Norge har hatt en rekke kulturstrømninger gjennom hele yngre steinalder og inn i og gjennom jernalderen. I mange tilfeller er vel disse kulturstrømninger kommet som et resultat av folkeforflytninger, i andre gjennom samhandlinger av forskjellige slag. Med det sett av variabler som det opereres med, er det klart at det vil bli forskjeller i måten man møter de naturgitte forutsetninger i Nord-Norge med. Disse vil til en viss grad gjøre seg utslag i bosetningsmønstrer.

Det vil nå engang føre for langt i denne sammenheng å gå inn på hver del av det totale bosetningsmønstrer som framkommer i Nord-Norge i det tidsrom som denne undersøkelsen favner om. Jeg må derfor som jeg tidligere har antydnet, i størst mulig grad holde meg til det som kan sies å være typisk for den arkeologiske periode som opptrer. Dette betyr imidlertid ikke at jeg fullstendig neglisjerer ”avvikene”. De blir bare i langt mindre grad gjenstand for oppmerksomhet enn hva de kunne fortjene, for det er jo nettopp ”avvikene” som fra flere synspunkter er ekstra pirrende å ”pirke” på.

6.2.1. Yngre steinalder.

Enkelte lesere av dette skrift vil kanskje undre seg over at bosetningsundersøkelsen i Lenvik i førhistorisk tid ikke omfatter den periode som har fått betegnelsen eldre steinalder.

Det skulle den svært gjerne ha gjort dersom man hadde hatt arkeologisk materiale fra denne periode i Lenvik. Men foreløpig er det ikke tilfelle. Lenvikområdet befinner

seg i det funntomme området fra Vestfjorden til Tromsøområdet som ikke har funn eller fornminner fra eldre steinalder. Årsaken til dette kan være flere, og bl.a. er forandringer i forholdet mellom hav og land på en slik måte at eventuelle boplasser fra dette tidsrom nå kan ligge under havets nivå. Videre er det mulig at de ligger så høyt over havet i dette området, at de ikke kommer innenfor den sone hvor det drives jordbruk og på den måten ikke er blitt oppdaget.

Inntil videre må vi bare slå oss til ro med at det er først i yngre steinalder at ”lenvikværingene” gjør sin antre på arenaen. Skille mellom eldre og yngre steinalder settes vanligvis til ca. 4000 f.Kr. Dette skillet er et resultat av de forandringer i økonomi og teknologi som klart kommer til uttrykk gjennom slepne steinøkser, keramikk og bruk av skifer som råstoff til jaktredskaper. Vi får også manifisert i hvor stor grad bein og horn har gått inn som råmateriale for viktige fangstredskaper og andre typer dagligdagse ting. I Sør-Skandinavia er innføringen av jordbruket en viktig grensedannende økonomisk faktor, og har fått betegnelsen ”den neolitiske revolusjon”.

I Nord-Norge fortsetter imidlertid ervervsformene stort sett slik de har gjort det i eldre steinalder, men det nye her er som sagt skiferbruken, keramikken og den økning i handel (Simonsen 1982:priv. med. forelesning) som kommer til syne gjennom nye arkeologiske redskapstyper. Nå synes det å være enighet om at vi har et steinalderjordbruk i Nord-Norge, men dette etableres først i en senere fase av steinalderen.

Begynner vi først i Nordland fylke, har vi yngre steinalder materiale fra Træna langt ut i havgapet, en rekke funn fra Helgelandskysten og inn i Lofoten. Dessuten materiale fra indre områder i Rana opp mot svenskegrensen med tallrike boplasser. I Lofoten er det store funnsteder på Vestvågøya i Kolvika og Sværsvika. Likedan på Flakstadøya hvor den store hula Storbåthalleren ligger.

Dessuten vekler forekomstene i antall, fra de helt funntomme områder i Vesterålen til godt undersøkte områder i Sør-Salten og på Helgeland. Fra Helgeland har vi også de såkalte ”flintboplasser” som synes å representere et folk eller en kultur sørfra.

I Sør-Troms møter vi de kjente Skånlandsboplassene på fastlandssida av Tjeldsundet. Fra en skiferbrukende kultur finnes det videre en rekke boplasser langs Toppundet, med rikholdige funn fra bl.a. Elgsnes. Fra Senja er Senjahopen kjent med et stort materiale, og det samme må sies om området rundt ”Malangskjeften” og til en viss grad i de trangeste sundene i Gisundet. Oppover mot Tromsø er det Larseng-

funnene lokaliseing aller sterkest vitner om tilknytningen til de maritime ressurser ved siden av jakt på rein og elg i svøm over sundet.

Når vi kommer til Finnmark, er Sørøya med sine mange funnsteder naturlig å nevne. Går vi innover i sydøstlig retning kommer vi til Astafjorden og steinalderboplassene på Isnestofen hvor boplassene ligger på terasser ned mot havkanten. Likedan har det kjente Komsafjellet funn fra yngre steinalder. I det hele tatt har Finnmark et rikholdig materiale fra yngre steinalder, og til slutt skal jeg bare nevne de velkjente steinaldertufter i Karlebotn i Varanger, som alle har en maritim tilknytning. Et slikt forsøk på å referere en del av det store materiale som finnes i Nord-Norge, må bli nokså hasardiøs. De fleste boplasser er vel utelatt, men det som jeg med dette har ville vise, er at menneskene i yngre steinalder har vært økonomisk knyttet til økologiske soner hvor sjøen har gått inn og et mikromiljø. Avvik fra dette paradigmet finnes selvsagt, men her er det tale om generelle betraktninger.

I så måte korrelerer materialet fra Lenvik med det generelle bosetningsmønster som tegner seg for Nord-Norge som helhet.

6.2.2. Jernalder.

I motsetning til sørnorsk kronologi, hvor jernalderen avløser bronsealderen ca. 500 f.Kr, fortsetter steinalderen i Nord-Norge fram gjennom både bronsealder og førromersk jernalder til ca. Kristi fødsel. Romersk jernalder kaller vi den neste periode på 400 år. Deretter følger Folkevandringstida fram til 600 e.Kr., Merovingertida til 800 og Vikingtid fra 800 til 1050 e.Kr. I tillegg til dette opererer man i Finnmark med begrepet samisk jernalder på grunnlag av materiale som etnisk synes å kunne føres tilbake til den samiske befolkningen.

Jernalderbosetninga i Nord-Norge kan vi gjennom fornminner og funn i større og mindre grad følge gjennom de enkelte underperioder som tidsrommet er delt inn i. Variasjonen i funnmengde har bl.a. sammenheng med bevaringssituasjonen, gravskikk og folkemengde. Av arkeologiske kildetyper til beskrivelse av jernalderbosetninga skal her nevnes graver av forskjellige typer, hellere, gårdsanlegg hvor de fleste er såklare ødegårder fra før 500 f.Kr., tunanlegg, bygdeborger, verkstedplasser og forskjellige kategorier av funn. Av disse kildetyper har vi fra Lenvik graver, ett eller flere gårdsanlegg, ett depotfunn og en rekke løsfunn.

Det kjennes mer enn 50 gårdsanlegg av jernaldertype i Nord-Norge, og de synes i all hovedsak å være lokalisert til ytterkysten. Hovedutbredelsesområdet er Lofoten (spesielt Vestvågøy), Vesterålen (spesielt Andøy), Sør-Senja og Ytre-Senja, Kvaløya og øyene utenfor i Tromsø kommune og Helgøy sogn i Karlsøy kommune (Johansen 1979:97).

De jernaldergårder som etter graver og tufter må ha eksistert i Lenvik, er alle lokalisert til ”Malangen vest”-området. Det er gårdene Botn, Vang og Lenvik. Dessuten synes jeg det er grunnlag gjennom navnematerialet og det ene funnet fra Gibostad fra eldre jernalder, å gå ut fra at dette er en gård som er etablert tidlig i nordnorsk jernalder. Gården Sand nord for Botn, har også en rekke funn, men jeg antar inntil videre at den har tilhørt ”urgården” Botn. Baltestad under Astria, skulle også etter sisteleddet være ryddet i tidlig jernalder, men det arkeologiske materialet sier ingenting om det.

Det synes som om ”urgårdene” i Lenvik har sin lokalisering hovedsakelig ut fra hensynet til sjøens ressurser. Dessuten ser jeg ikke bort fra at små forskjeller i det mikroklimatiske miljø kan ha vært en medvirkende årsak til å legge gårdene ute ved kysten. Det blir tidligere snøbart ute ved kysten, og mulighetene for å ha småfe gående ute om vinteren eller få det tidligere ut når vårknipa meldte seg, kan være faktorer som har vært tatt i betraktning ved bostedsvalg. Dersom menneskene på boplassene i Lenvik hadde noenlunde samme klima som i dag, kan jeg godt forsi at man ”grudde” seg til å flytte inn i Gisundet. Det er ikke sjelden at vi i dag opplever at frostrøyken, forårsaket av alt ferskvannet fra Lakselva, skaper et ”inferno i hvitt” i den sørlige del av sundet. Dessuten har det av samme årsak lett for å danne seg is som ligger fra Finnsneset til straumhola ved Leikneset, hvor det aldri fryser. Finnsnes ”e’ et ækte snyholl” sier folk, og etter den observasjonen som Leopold von Buch gjorde om snøforholdene på Gibostad og Lenvik(kap. 2.5.), skulle Lenvik komme gunstigst ut med omtrent halvparten av den snømengde som Gibostad hadde.

Sammenligner vi de to stedene Andenes og Gibostad som er ført opp i tabellen side 9, vil vi få følgende resultater når det gjelder gjennomsnittstemperaturer:

Andenes oktober til april: +1° Gibostad oktober til april -12,8°

Andenes mai til september: +8,2 Gibostad mai til september + 8,6°

Under ellers like vilkår ville buskapen kunne gå ute på Andenes, mens det ville være umulig på Gibostad. Hvorvidt lignende forhold gjør seg gjeldene mellom f.eks. gården Botn og Gibostad, har vi ikke materiale til å kunne måle. Men at det antyder en tendens som kunne ha vært av reell betydning, tillater jeg meg å anta. En del faktorer som kan ha hatt betydning for bosetningsmønstrer, kan vi rekonstruere ut retrospektiv historisk metode og analogslutninger, mens de immaterielle sider ved bostedsvalg ikke lar seg måle. At de har vært tilstede er ganske sikkert. For de av oss som har hatt det privilegium å få vokse opp på ”Yttersida”, vik kjenner det ”sug i brystet” og letta i sinnet når vi kommer ut og får se storhavet åpne seg i hele sin ufattelige bredde. Vi forstår så godt den følelsen som en ukjent skald har gitt uttrykk for i dette verset:

*”Bort fra landet der finners
skifar ligger, vi føres,
øst over skipsveien ser jeg
fjell i solen tindre”.*

Havet var tydeligvis noe mer enn et sted hvor du hentet din føde. Sammen med båten førte det menneskene ut. Det var en ferdselsvei i storm og i stilla, i skodda og i månenettene, som gav dem trang til diktning.

Når kysten igjen kom tilsyne etter lang utferd, og en skulle prøve å komme seg inn mot land i et forreket landskap kunne et slikt vers bli skapt:

*”Inn i himlen yret
skume glør. Sjøen strid-gikk,
stavnen hogg skar i skyene,
havet skubbet til månen”.*

Kanskje er det etter en slik tur at det blir ristet i en av halsringene fra et depotfunn i Botn:

*”Forum drengja
Frislands a' vit,
ok vigs fotum
ver skiptum.”*

6.2.3. Middelalderen.

Middelalderen kaller vi perioden mellom 1050 og 1550 e.Kr. Førsteleddet antyder at den synes å ligge mellom to andre aldre, og slik er det også fatt. I europeisk sammenheng kalte man i renessansen tidsrommet mellom slutten på den greske antikken ca. 500, og sin egen tid for en mellomalder i den betydning av det kun hadde vært en kulturelt vakum i dette millenium.

For Nord-Norges vedkommende ser det ut som om vi har hatt en vekst i folketall og gårder gjennom vikingetid opp mot høymiddelalder. Det beregnede høymiddelmaksimum i gårder og bruk for Lenvik, viser at de fleste nåværende gårder allerede da var tatt i bruk. Vi finner dem som distribusjonskartet viser, spredt over hele undersøkelsesområdet i nær tilknytning til sjøen.

Så inntreer den kjente demografiske krise, som ser ut til å være i gang allerede på slutten av 1200-tallet, og kuliminerer under Svartedauen. Gårder blir lagt øde i hopetall. I Lenvik har vi et ødetall på 65% (Holmsen 1978:120), noe som både har sammenheng med at folk døde og at de gjenlevende nå tok seg inn på de bygselledige gårdene av bedre kvalitet enn den de hadde bygslet før pesten. For menneskene som ble igjen fikk denne demografiske tragedie i hvert fall en positiv virkning. Jordpresset sank, og jordeierene måtte senke landskylda deretter. Med for de som eide noe, og for landet som helhet, ble dette begynnelsen til ”500-årsnatta”.

På 1100-tallet hadde salgsfisket blitt en økonomisk faktor i Nord-Norge, og etterhvert som dette bygdes ut ble mer og mer arbeidskraft investert i fiskeriene. Gode bytteforhold mellom tørrfisk og korn, ser ut til å være hovedårsaken til den oppsamling av kapital som nordlendingene ser ut til å ha vært i besittelse av skal en tro ”Tiendepenningskatten” av 1521. For å belyse hvor gunstig tida var økonomisk, kan vi se på fiskerbonden Oluf Bentsen fra Kårvika. Han betalte en skatt som tilsvarte verdien av 4 kyr eller 32 sauer.(Rauø 1980:69). Følgelig hadde han en formue som var ti ganger større.

Vi har tidligere sett at det er de indre kystområder i Sør-Troms som er gårdshaugenes ”kjerneområde”. Lenvikmaterialet kan ikke sies å være knyttet til de indre områder. Derimot ligger de virkelige gårdshauger i ”Malangen vest”-området. Både Øyfjord og Baltestad hadde under de rike fiskeårene egen kirke, og Baltestad var eget tingsted. I tillegg var det kirke i Lenvika, men den lå tydeligvis for langt unna for at

den skulle kunne ivareta kirkenes interesser, som både var av verdslig og åndelig karakter!

Imidlertid kan ikke gårdshaugene i Lenvik brukes alene i en bosetningsundersøkelse. De kan kun bekrefte og utfylle de historiske kildene fra dette tidsrom, og etter min mening fortelle om en type økonomi og bosetningsmønster hvis karakter har manifestert seg i akkumulering av store mengder avfall. Presten Peter Ursin forteller i sin ”Torchens Beskrivelse” fra 1770-årene om den fordums glans som engang hadde lagt over Torsken:

*”I Verret staaer Huuse fra gammel Tiid af,
Med siaan og Gielde, da Herren Folk gaf
Af Vandet stoer Mængde til Født”.⁴*

7. Oppsummering-avslutning.

Bosetningsutviklinga og den være tilknytning til havet og havets ressurser, viser at det ikke bare var på 14-1500-tallet at *”Herren Folk gaf, Af Vandet stoer Mængde til Føde”*.

Gjennom et tidsrom på 4000 år har jeg nå fulgt de registrerte spor etter mennesker i Lenvik, og jeg har alltid funnet dem ved havet. ”Havet er jordens mor”, sa de gamle grekere, og det utsagnet kan vi etter dette så godt forstå.

4 Bygdebok for Berg og Torsken bd. 1, pag. 95.

LITTERATUR

Berntsen, A.: Nordlands Fructbarhed/Fiskeri oc anden Beskaffenhed. Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed, Kiøbenhafn 1656.

Bertelsen, R.: Gårdshaugene i Nord-Norge. Stensilserie B Nr. 12. Universitetet i Tromsø 1979.

Bing, L.H.: Beskrivelse over Kongeriget Norge. Kiøbenhavn 1796.

Blom, G.P.: Bemærkninger paa en Reise i Nordlandene og igjennem Lapland til Stockholm i Aaret 1827. Christiania 1832.

Buch, Leopold von: Travels through Norway and Lapland. London 1813.

Capell Brooke, A. de: Travels through Sweden, Norway and Finmark to the North Cape in the Summer of 1820. London 1823.

Christensen, A.E.: Bonde-jeger-fisker, en økologisk innledning. Bonde-veidemann, bofast-ikke bofast. Tromsø Museums Skrifter XIV, 1-5.

Dass, P.: Helgelands Beskrivelse Samlede verker, bd. I. Oslo 1980.

Dirik, C.F. :C.F.D.s Journal. Kristiania 1895.

Gjessing, G.: Yngre steinalder i Nord-Norge. Oslo 1942.

Helland, A.: Topografisk-Statistisk beskrivelse over Tromsø Amt. Norges Land og Fold bd. XIX, første del. Kristiania 1899.

Holmsen, A.: Hva kan vi vita om agrarkatastrofen i Norge i Middelalderen? Universitetsforlaget 1978.

Johansen, O.S.: Jernaldergårder i Nord-Norge. På leiting etter den eldste garden. Universitetsforlaget 1979.

Kraft, J. :Topografisk-Statistisk Beskrivelse over Kongeriget Norge, VI del. Christiania 1835.

Nielssen, A.R. :Ødetida på Vestågøy. Bosetningshistorien 1300 - 1600. Hovedoppgave i historie ved UiTø 1977.

Rauø, K.: Bosetting, ødelegging og gjenreisning i Lenvik 1050 - 1610. Lenvikkalenderen 1980-83. Finnsnes 1980.

Sandnes, J.: Ødetid og gjenreisning. Universitetsforlaget 1971.

Schøning, G.: Afhandling om de Nordiske Folkes Oprindelse. Sorøe 1769.

Simonsen, P. 1956: Nye fund af stenalderbopladser i Troms. Acta Borealia B. Humaniora. No. 4. Tromsø 1974-75.

Stamsø Munch, G.: Henvisning i R. Bertelsen: Gårdshaugene i Harstad kommune pag. 1.

APPENDIX

FUNN OG FORNMINNER FRA LENVIK KOMMUNE RELEVANTE FOR DET
TIDSROM OPPGAVEN OMFATTER.

TS.	Matrikkelgård	Gnr	Bnr	Funn/fornminne	Kategori	Ark. period	Merknad
3416	Astria	111	13	Stor tveegget skifterkniv	Løsfunn	y.st.	Inndal
3647 a-b	Astria	111	7	Fragment av Rovaniemihakke	Løsfunn	y.st.	Øverland
	Astria	111	7	Skiferpil	Løsfunn	y.st.	
6049	Astria	111	15	Spinnehjul av kleber	Løsfunn	Vikingtid	Solstad
36/1970	Astria	111	3	Avlsstein av kleber	Gårdshaug	m.ald.	Baltestad
36/1970	Astria	111	3	Beinskje med utskåret skaft	Gårdshaug	m.ald.	
36/1970	Astria	111	3	Terning av hvalrosstann	Gårdshaug	m.ald.	
36/1970	Astria	111	3	Potteskår	Gårdshaug	m.ald.	
36/1970	Astria	111	3	Lysestake av bronse	Gårdshaug	m.ald.	
	Astria	111	3	Gårdshaug	Fornminne	m.ald.	
	Astria	111	7	Gårdshaug	Fornminne	m.ald.	Øverland
Uten nr	Astria	111	15	Fiskesøkke av grå bergart	Løsfunn		Oppbevares på nr
	Bondjord	41	?	Kniv av skifer	Løsfunn	y.st.	Brev 13/239
1591	Botn	106	20	Spyd av skifer	Boplass	y.st.	Oddleif Bjørkås
1592	Botn	106	20	Knivblad av skifer	Boplass	y.st.	
1593	Botn	106	20	Kniv av skifer	Boplass	y.st.	
1594	Botn	106	20	Knivblad av skifer	Boplass	y.st.	
1968/54	Botn	106	20	Kniv av skifer	Løsfunn	y.st.	
2363	Botn	106	8	Huløks av skifer	Boplass	y.st.	2363 og 2364
2364	Botn	106	8	Øks av skifer	Boplass	y.st.	fra samme plass
2792	Botn	106	8	Kniv av skifer	Løsfunn	y.st.	
5118 a-k	Botn	106	14	Odd av skiferspyd	Boplass	y.st.	Botnhavn
	Botn	106	14	Basisfragment av pilspiss	Boplass	y.st.	
	Botn	106	14	Fragm av en egget kniv	Boplass	y.st.	
	Botn	106	14	Skiveskraper av kvartsitt	Boplass	y.st.	
	Botn	106	14	Sponskraver av kvartsitt	Boplass	y.st.	
	Botn	106	14	2 fragment av skiferredskap	Boplass	y.st.	
5118 a-k	Botn	106	14	2 skiferstykker med sagespor	Boplass	y.st.	
	Botn	106	14	10 avfallstykker av skifer	Boplass	y.st.	
	Botn	106	14	Eggformet søkke av gneis	Boplass	y.st.	
	Botn	106	14	Uregelm søkke av stein	Boplass	y.st.	
5138 a-d	Botn	106	32	Enegget kniv av skifer	Boplass	y.st.	Haugland
	Botn	106	32	Enegget kniv av stripet skifer	Boplass	y.st.	
	Botn	106	32	Spydspiss av skifer	Boplass	y.st.	
	Botn	106	32	Spydspiss av skifer	Boplass	y.st.	
5762 a-al	Botn	106	20	4 økser av skifer	Boplass	y.st.	Bjørkaas
	Botn	106	20	Meisel av skifer	Boplass	y.st.	
	Botn	106	20	5 Spydspiss av skifer	Boplass	y.st.	
	Botn	106	20	6 fragment av spydspisser	Boplass	y.st.	
	Botn	106	20	4 pilspisser av skifer	Boplass	y.st.	
	Botn	106	20	9 eneggede kniver	Boplass	y.st.	
	Botn	106	20	3 fragm av eneggede kniv	Boplass	y.st.	
	Botn	106	20	Pren av skifer	Boplass	y.st.	
	Botn	106	20	Bryne av skifer	Boplass	y.st.	
	Botn	106	20	5 redskapssemner	Boplass	y.st.	
1649-52	Botn	106	14	Stor halsring av sølv	Depotfunn	Vikingtid	Sølvskatten fra Botnhamn
	Botn	106	14	Halsring av sølv	Depotfunn	Vikingtid	Sølvskatten fra Botnhamn
	Botn	106	14	Tykk snor av sølvtråd	Depotfunn	Vikingtid	Sølvskatten fra Botnhamn
	Botn	106	14	Korsformet hengesmykke	Depotfunn	Vikingtid	Sølvskatten fra Botnhamn

45/81	Botn	106		1 Sverdgrep	Grav	Vikingtid	
	Botn	106		Spinnehjul i skifer	Grav	Vikingtid	
ikke reg.	Botn	106		Jernøks med gullinnlegg	Løsfunn	Vikingtid	Funnet på Renland
49/71	Botn	106	9	Skjelettrest	Grav	Vikingtid	Makkeskjær
5119 a-d	Botn	106	14	Håndsnellehjul	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	Fragment roterende slipestein	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	Stavformet skiferbryne	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	Tilhogd helle	Boplass	m.ald.	
5142 a-n	Botn	106	14	Salvekrukke	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	5 leirkarskår	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	2 hoder av kritt Piper	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	Stump av slipestein	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	Div skår og kritt pipest	Boplass	m.ald.	
4427 a-g	Botn	106	14	Øseformet kole av kleberstein	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	Fragm av øseformet kole	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	Dobbelkam av bein	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	Skjei av reinhorn	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	Angel av jern	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	Saks av jern	Boplass	m.ald.	
	Botn	106	14	Fot av gryte	Boplass	m.ald.	
2994	Botn	106	?	Sort senkesstein	Løsfunn	usikker tid	
	Botn	106	3	Brystspenne i bronse	Grav	Vikingtid	Tapt
	Botn	106	3	Gravhaug med fotkjede	Fornminne	y.j.a.	Tapt
	Botn	106	9	Gravhaug	Fornminne	y.j.a.	
	Botn	106	10	Flatmarksgrav	Fornminne	Usikker tid	
	Botn	106	14	Hustuffer tre stykker	Fornminne	y.j.a.	Jernaldergård
7355	Bukkskinn	38	21	Øks av jern	Løsfunn	Usikker tid	
	Bukkskinn	38	23	Øks av jern, sterkt forrust	Løsfunn	Usikker tid	Tapt
	Bukkskinn	38	10	Bautastein	Fornminne		
	Bukkskinn	38	6	Hauger - muligens graver	Fornminne	y.j.a.	
3756	Djupnes	7	1	Spissnakked trinnøks m/hulegg	Løsfunn	y.st.	
413	Eggøy	83	1	Synkestein	Løsfunn	Kristen tid	
	Eggøy	83		Øks av jern - alm Form	Løsfunn	Krt	
2532	Finnsnes	44	?	Huløks av sortgrå skifer	Løsfunn	y.st.	
3495	Finnsnes	44	31	Eneget skiferkniv	Løsfunn	y.st.	
3564	Finnsnes	44		Eneget skiferkniv	Løsfunn	y.st.	På Busletta
4405	Finnsnes	44	31	Kniv av skifer	Løsfunn	y.st.	
4836	Finnsnes	44	31	Eneget kniv av skifer	Løsfunn	y.st.	
5380 a-b	Finnsnes	44	?	Eneget kniv av mørk skifer	Løsfunn	y.st.	
	Finnsnes	44		Fragment av skiferpispiss	Løsfunn	y.st.	
40/1979	Finnsnes	44	182	Hulslipt øks av grønnstein	Løsfunn	y.st.	
126/1973	Finnsnes	44	366	Spydspiss av skifer	Løsfunn	y.st.	
uten nr	Finnsnes	44	20	2 store tykknakkede økser	Løsfunn	y.st.	Oppbevares privat
Ikke reg	Finnsnes	44		Hulslipt øks av grønnstein	Løsfunn	y.st.	Oppbevares privat
4902	Finnfjordbotn	48	?	Svær angel av jern	Løsfunn	m.ald.	
3862	Fjordgård	113	3	Eneget kniv av skifer	Løsfunn	y.st.	
4856	Fjordgården	113	9	Eneget kniv av skifer	Løsfunn	y.st.	
48/1971	Fjordgård	113	44	Skifermeisel	Boplass	y.st.	
	Fjordgård	113	44	Hulmeisel	Boplass	y.st.	
	Fjordgård	113	44	Spydspiss	Boplass	y.st.	
	Fjordgård	113	44	Støvelformet skiferkniv	Boplass	y.st.	
	Fjordgård	113	44	Fragment av skiferkniv	Boplass	y.st.	
	Fjordgård	113	44	Fragment av skiferbryne	Boplass	y.st.	
1983	Galnslåtten	105	?	Spydspiss av skifer	Løsfunn	y.st.	
3484	Gavlen	100	?	Rovaniemihakke	Løsfunn	y.st.	Ad. Hansen
3570	Gavlen	100	5	Eneget skiferkniv	Løsfunn	y.st.	Mulig boplass
3571	Gavlen	100	5	Eneget skiferkniv	Løsfunn	y.st.	

	Gavlen	100	5	Skaft av enegget skiferkniv	Boplass	y.st.	
3572 a-f	Gavlen			Spydspiss av skifer	Boplass	y.st.	
	Gavlen			Fragm av tveegget spydspiss	Boplass	y.st.	
	Gavlen			Oddstykke av tveegget pilsp	Boplass	y.st.	
	Gavlen			Midtstykke av slank skiferp	Boplass	y.st.	
	Gavlen			Meisel av skifer	Boplass	y.st.	
3573	Gavlen		5	Spydspiss av skifer	Boplass	y.st.	
3574	Gavlen		4	Bredbladet spydspiss av skifer	Løsfunn	y.st.	
235/1970	Gavlen		5	Enegget skiferkniv	Løsfunn	y.st.	Må være Boplass
	Gavlen			Skiferspyd	Løsfunn	y.st.	Må være Boplass
	Gavlen			Skiferspydemne	Løsfunn	y.st.	Må være Boplass
	Gavlen			Beinskjei med flettebåndorn	Løsfunn	m.ald.	
41/1971	Gavlen		2	Bryne med støpeform knapper	Løsfunn	m.ald.	
	Gavlen			Håndtak av bronse	Løsfunn	m.ald.	
	Gavlen		5	Gravhauger - 2 stykker	Fornminne	j.ald.	
2759	Gibostad	84	?	Pilespiss av skifer	Løsfunn	y.st.	Hestøybogen
4134	Gibostad	84	3	Celt av jern	Løsfunn	e.j.a.	
132/1957	Gibostad	84	?	Jarstein av kleber	Løsfunn	m.ald.	
119/72	Grasmyr	64	21	Fiskesøkke	Løsfunn	usikker tid	
120/72	Grasmyr	64	21	Avslag av kvartsitt	Løsfunn	y.st.	
3873	Kraknes	30	5	Tykknakkert øks av leir skifer	Løsfunn	y.st.	
17a-b/69	Kraknes	30	3	Skiferkniv 3 stykker	Løsfunn	y.st.	
	Kraknes	30	3	Div middelalder funn	Boplass	m.ald.	
	Laukhella	58	14	Øks av stein	Løsfunn	y.st.	Tapt
	Laukhella	58	10	Pil av bein	Løsfunn	uviss tid	Tapt
4459	Leiknes	42	1	Pilespiss av skifer	Løsfunn	y.st.	
7343	Leiknes	42	24	Spydspiss av skifer	Løsfunn	y.st.	
	Leiknes	42	1	Steinsetning	Fornminne	usikker tid	
	Leiknes	42	6	Gravrøyser - 3 stykker	Fornminne	y.j.a.	fjernet
	Leiknes	42	6	Gravhaug	Fornminne	y.j.a.	
	Leiknes	42	6	Gravhaug el tuft	Fornminne	y.j.a.	
	Leiknes	42	6	Hustuffer og nausttuffer	Fornminne		
	Leiknes	42	27	Gravrøys	Fornminne		
	Leiknes	42	45	Gravrøyser	Fornminne		Fjernet
	Leiknes	42	?	Fangstgrop	Fornminne		I utmarka
C 3320	Lenvika	36	?	Stykke av skiferkniv	Gravfunn	y.st.	I hellekiste!
4392	Lenvika	36	81	Spydspiss av skifer	Løsfunn	y.st.	
4393	Lenvika	36	2	Kniv av skifer Lilandstypen	Løsfunn	y.st.	
4675	Lenvika	36	87	Pilespiss av grå skifer	Løsfunn	y.st.	Bj. Bergseth
123/1972 a	Lenvika	36	87	Huløks av skifer	Løsfunn	y.st.	Bj. Bergseth
123/1972 b	Lenvika	36	87	Kniv av skifer	Løsfunn	y.st.	Bj. Bergseth
21/1979	Lenvika	36	87	Skafthulløks	Løsfunn	y.st.	Bj. Bergseth
122/1972	Lenvika	36	81	Fragm av skiferspydspiss	Løsfunn	y.st.	
25/1968	Lenvika	36	28	Støvelformet skiferkniv	Løsfunn	y.st.	
	Lenvika	36	29	Slipt steinøks	Løsfunn	y.st.	Tapt
	Lenvika	36	81	Steinøks	Løsfunn	y.st.	Tapt
	Lenvika	36	66	Skiferkniv 2 stykker	Løsfunn	y.st.	Tapt
	Lenvika	36	28	Haug - mulig gravhaug	Fornminne	ut	
	Lenvika	36	28	Hustuffer	Fornminne	ut	
	Lenvika	36	92	Hustuft	Fornminne	j.a.	Fjernet 30 x 15 m
	Lenvika	36	92	Gravhauger 4 stykker	Fornminne	j.a.	
4121	Lysnes indre	88	?	Pilespiss av skifer	Løsfunn	y.st.	Ribsnes
4120	Lysnes indre	88	?	Spydspiss av skifer	Løsfunn	y.st.	Ribsnes
	Lenvika	36	81	Gårdshaug	Fornminne	m.ald.	På gml kirkested
5065	Målsjorda	4	5	Huløks av hornblendskifer	Løsfunn	y.st.	
5362	Målsjorda	4	4	Bryne av skifer	Løsfunn	j.ald.	
6672	Målsjorda	4	5	Kniv av brun skifer	Løsfunn	y.st.	

3873	Rossfjord	5	?	Tykknakket øks av leirskifer	Løsfunn	y.st.	Under Kraknes
5444 a-b	Rossfjord	5	50	Dorgesøkke av kleber	Boplass	m.ald.	Rossfjordnes
	Rossfjord	50		Sideplater av hvalbein	Boplass	m.ald.	Rossfjordnes
5072	Rossfjord	5	50	Pottebein av keramikk	Boplass	m.ald.	Rossfjordnes
210/1968	Rossfjord	5	?	Beinskje av reinhorn	Boplass	m.ald.	Rossfjordnes
98/1959 a-d	Rossfjord	5	?	Steinøks	Løsfunn	y.st.	
	Rossfjord	5	?	2 kritt Piper	Gårdshaug	m.ald.	
	Rossfjord	5	?	2 sidelagre til vabein	Boplass	m.ald.	
	Rossfjord	5	?	Messingknapp	Boplass	m.ald.	
3828	Russevåg n.	50	33	Spydspiss av skifer	Løsfunn	y.st.	
114/1972	Russevåg s.	121	5	Polert skiferøks	Løsfunn	y.st.	
137/1962	Russevåg s.	121	8	Spydspiss av skifer	Løsfunn	y.st.	Boplass!
	Russevåg s.	121	8	Flensekniv av skifer	Løsfunn	y.st.	
	Russevåg s.	121	8	Pilespiss av skifer	Løsfunn	y.st.	
	Russevåg s.	23		Gårdshaug	Fornminne	m.ald.	
3037 a-c	Sand	107	?	Øks av bergart, fragment	Løsfunn	y.st.	Boplass?
	Sand	?		Kniv av skifer	Løsfunn	y.st.	
	Sand	?		Oddparti av tveegget skiferpil	Løsfunn	y.st.	
	Sand	107	?	8 perler	Grav	j.a.	jfr brev 10886
	Sand	?		Sverd 2 stykker	Grav	j.a.	
51/1968	Sand	107	4	Spydspiss av skifer	Løsfunn	y.st.	
	Sand	107	16	Gravhauger 4 stykker	Fornminne	y.j.a.	
	Sand	107	16	Gravhauger 2 stykker	Fornminne	y.j.a.	
104/1964	Skarsvåg	94	2	Grav uten oldsaker	flatmgrav	y.j.a.	Utgravd av P. Simonsen
27/1952	Skogen	46	?	Skiferkniv	Løsfunn	y.st.	
43/1972	Solberg	120	12	Pilsp av skifer	Løsfunn	y.st.	
113/1972	Solberg	120	11	Steiner med slipeflate	Løsfunn	y.st.	
	Solberg	120	11	Tillagde steingjenst	Løsfunn	y.st.	Tapt
2014	Sultinvik	2	?	Spydspiss av skifer	Løsfunn	y.st.	
4645	Trollvik	43	8	Skiferkniv av Skånlandtypen	Løsfunn	y.st.	
4646	Trollvik	43	8	Jarstein av kleber	Løsfunn	m.ald.	
	Trollvik	43	16	Skiferkniv	Løsfunn	y.st.	Tapt
	Trollvik	43	16	Skiferpil – fragment	Løsfunn	y.st.	Tapt
	Trollvik	43	16	Gravhaug	Løsfunn	y.j.a.	
	Trollvik	43	16	Avfallsdyngge/gårdshaug		m.ald.	
	Trollvik	43	16	Hustuft			
1331	Vang	95	3	Pilespiss av bein	Grav	y.j.a.	
4405	Vang	95	9	Oval bronsjespenne	Grav	y.j.a.	
4435	Vang	95	3	Rovaniemihakke av grønnstein	Løsfunn	y.st.	
6024	Vang	95	3	Spydspiss av jern	Løsfunn	y.j.a.	Vardnesset
6680	Vang	95	3	Spydspiss av jern	Løsfunn	y.j.a.	
150/1967	Vang	95	3	Oval bronsespenne, tidlig type	Løsfunn	y.j.a.	
161/1961	Vang	95	3	Skiferspyd	Løsfunn	y.st.	
	Vang	95	1	Fiskesøkke med huggespor	Løsfunn	uvt	funnet i Gisundet
	Vang	95	?	Gravhauger 2 stykker		Form. j.ald.	
	Vang	95	3	Gravhaug		Form. j.ald.	
	Vang	95	?	Flatmarksgrav		Form. j.ald.	Fjernet
3962 a-b	Klauva	122	5	Pilesp av grålilla skifer	Løsfunn	y.st.	Boplass?
	Klauva	122	5	Oddparti av pilespiss	Løsfunn	y.st.	
3963 a-f	Klauva	122	5	Spydspiss av grågrønn skifer	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	5	Pilesp Av grågrønn skifer	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	5	Kniv av skifer	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	5	Eneget kniv av skifer	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	5	Oddparti av større kniv	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	5	Eneget kniv av skifer	Boplass	y.st.	
4364 a-e	Klauva	122	5	Huløks av grønnstein	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	5	Eneget kniv av skifer	Boplass	y.st.	

	Klauva	122	5	Skaftparti av kniv	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	5	Sponskraper av flint	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	5	Et stykke tilslått bergkry.st.	Boplass	y.st.	
5354 a-d	Klauva	122	5	Spissnakket meisel av skifer	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	5	Rektangulær hulmeisel	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	5	Tveegget kniv av skifer	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	5	Fragm av et stykke Skifer	Boplass	y.st.	
4137 a-	Klauva	122	2	Eneegget kniv av skifer	Boplass	y.st.	
	Klauva	122	2	Slank pilespiss av skifer	Boplass	y.st.	
4406	Klauva	122	2	Skiferkniv	Løsfunn	y.st.	Fra Boplass
C 6167	Klauva	122	2	Kniv av skifer	Løsfunn	y.st.	Fra Boplass
C 6168	Klauva	122	2	Øks el meisel av skifer	Løsfunn	y.st.	Fra Boplass
	Klauva	122	1	Meisel av stein	Løsfunn	y.st.	Tapt
4407	Klauva	122	2	Spydspiss av jern	Grav	y.j.a.	
	Klauva	122	2	Sverd av jern	Grav	y.j.a.	Tapt
	Vika	61	2	Gravhaug	Fornminne	y.j.a.	
47/1971	Ytregård	102	1	Kniv av skifer	Løsfunn	y.st.	
5773 a-b	Øyfjord	104	4	Jarstein av kleber	Gårdshaug	m.ald.	
	Øyfjord	104	4	Fot av keramikpotte	Gårdshaug	m.ald.	
5776 a-b	Øyfjord	104	4	Potteskår	Gravhaug	m.ald.	
	Øyfjord	104	4	Del av fot til leirpotte	Gårdshaug	m.ald.	
5109 a-b	Årnes	87	13	Pilespiss av lyslilla skifer	Løsfunn	y.st.	
	Årnes	87	13	Spyd eller pilespiss av skifer	Løsfunn	y.st.	
6350	Årnes	87	13	Støvelformet skiferkniv	Løsfunn	y.st.	
104/1972	Årnes	87	25	Spydspiss av flint	Løsfunn	y.st.	
7364 a-b	Årnes	87	4	Bor av jern	Løsfunn	y.j.a.	Gravfunn
	Årnes	87	4	Ambolt av jern	Løsfunn	y.j.a.	Gravfunn
7357 a-b	Årnes	87	4	Øks av jern	Løsfunn	y.j.a.	Gravfunn
	Årnes	87	4	To armer av jerntenger	Løsfunn	y.j.a.	Gravfunn
6349	Årnes	87	13	Jernnøkkel	Løsfunn	m.ald.	Gravfunn
Tillegg:	Finnjorda	62	11	2 kniver av stein	Løsfunn	y.st.	Oppbevares privat
	Finnjorda	62	11	2 avbrukne pilespiss	Løsfunn	y.st.	Oppbevares privat
	Grasmyr	64	23	Steinøks	Løsfunn	y.st.	Tapt
	Finbotn	63	9	Spydspiss av stein	Løsfunn	y.st.	Tapt
	Lenvika	36		Gårdshaug	Fornminne	m.ald.	

Kåre Rauø 2010:

Jfr. www.lenvik-museum.no – Fra arkivet - Arkeologiske funn